

บทที่ ๓

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในปรัชญาภควัทคีตา

ภควัทคีตาเป็นคัมภีร์ซึ่งแต่งขึ้นโดยท่านกฤษณะไวทวปายนวयाส มีคำสอนสำคัญเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา และจริยศาสตร์ คัมภีร์นี้ชาวฮินดูไม่ได้ถือว่าเป็นศรุตอย่างคัมภีร์พระเวทและอุปนิษัต แต่ถือว่าเป็นสมฤติ คือ เป็นเรื่องแต่งขึ้น ภควัทคีตาเป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์มหาภารตะ ผู้แต่งได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดทางอภิปรัชญากับจริยศาสตร์โดยเลือกเอาเหตุการณ์พิเศษที่มีความขัดแย้งทางศีลธรรมมาเป็นเครื่องมือในการอธิบายความคิดทางจริยธรรม

๑.๑ จุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิต

ในบทที่ ๒ โศลกที่ ๔๑ ได้แสดงจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตไว้ด้วยคำว่า "อนามยมุ ปทมุ" ซึ่งแปลว่า ภูมิอันหาทุกข์มิได้ ในภูมินี้บุคคลจะพ้นจากพันธะที่จะต้องเกิดอีกและอยู่เหนือความทุกข์ของโลก ในบทที่ ๓ โศลกที่ ๓๘ แสดงจุดหมายนี้ไว้ด้วยคำว่า "ปรมุ" ซึ่งแปลว่า สูงสุดหรือประเสริฐ โดยอธิบายว่าบุคคลจะเข้าถึงภูมินี้ได้ด้วยการกระทำกรรมโดยไม่ติดในกรรม บทที่ ๕ โศลกที่ ๑ ได้แสดงไว้ว่าเป็นสถานอันไม่กลับมาเกิดอีก ในบทที่ ๖ โศลกที่ ๔๕ เรียกจุดหมายนี้ว่า "ปราคตมุ" หรือ บรมคติ ซึ่งเป็นความหมายว่า จุดหมายอันสูงสุด ในบทที่ ๘ โศลกที่ ๓๘ เรียกว่า "ปรา ศานุต" หรือบรมศานติ คำต่าง ๆ หรือความหมายต่าง ๆ ที่แสดงถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตเหล่านั้นคือ "พรหมนิรวาณ" ตามที่กล่าวไว้ในบทที่ ๒ โศลกที่ ๗๒ และในบทเดียวกันนี้โศลกที่ ๔๕ เรียกบุคคลผู้บรรลุภูมิเช่นนี้ว่า "สถิตปรัชญา" ในความหมายของพรหมนิรวาณ หมายถึง การบรรลุความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมหรือพรหมินของบุคคล มตินี้เหมือนกับคำสอนที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อุปนิษัต จริยศาสตร์ของคีตาลัยนุ่งสู่จุดหมายนี้

๑.๒ ทัศนคติทั่วไปเกี่ยวกับจริยธรรม

ก. ศีตาไม่เห็นด้วยกับลัทธิสุขนิยม ซึ่งมีการแสวงหาความสุขที่เกิดจากความบันเทิงทางกายเป็นหลัก ในบทที่ ๑๖ โสลกที่ ๗-๘ เรียกผู้ถือลัทธินี้ว่า อสุระ ลัทธินี้ในศีตาเรียกว่า "อสุริสัมปทา" ซึ่งก็คือลัทธิจารวากซึ่งเป็นลัทธิวัตถุนิยมของอินเดีย ในบทที่ ๑๘ โสลกที่ ๓๘ กล่าวว่า "ความสุขที่เกิดจากความบันเทิงทางกายนี้ในเบื้องต้นเหมือนอมฤตเพราะมีการกระทบระหว่างอารมณ์กับอินทรีย์ แต่เมื่อแปรไปก็ เป็นเหมือนมิถิษในบันปลาย"

ข. จริยธรรมที่ถูกต้อง เป็นจริยธรรมที่ประสานหลักนิรวฤตติ และหลักปรวฤตติ เข้าด้วยกัน หลักแรกเป็นข้อปฏิบัติของผู้สละโลก หลักหลังเป็นข้อปฏิบัติของผู้อยู่กับโลก ปัญหาทางจริยธรรมของศีตาก็คือ ทำอย่างไรจึงจะดำรงอยู่ในโลก ทำหน้าที่อย่างชาวโลก แต่ในขณะที่เดียวกันก็สามารถกำจัดความยึดถือเกี่ยวกับเรื่องของโลกได้ตามหลักนิรวฤตติ

๑.๓ หลักจริยธรรมในศีตา

จริยธรรมในศีตา อาจแบ่งได้หลายแบบ เช่นแบ่งเป็น ๔ ตามลักษณะของคำสอนคือ

ก. จริยธรรมของบุคคลในอุคคคติของศีตา มีปรากฏอยู่ในบทที่ ๒ ซึ่งเน้นถึงการควบคุมอินทรีย์ว่าเป็นคุณลักษณะของบุคคลผู้ที่เรียกว่า "สติดปรัชญา"

ข. จริยธรรมของผู้รักดี มีปรากฏอยู่ในบทที่ ๑๒ คือ การไม่เกลียดชังสรรพสัตว์ การมีเมตตา กรุณา สม่่าเสมอในทุกข์และสุข สันโดษ บังคับใจตนเอง มีความตั้งใจมั่นคง เป็นต้น

ค. จริยธรรมที่เรียกว่า ขญาณ หรือ ความรู้ที่แท้จริง บุคคลผู้มีความรู้เช่นนี้ต้องมีคุณธรรม เช่น คนไม่มีมือหังการ มือหังสธรรม อาสชาวธรรม (ความตรง) และ อาตมวินิเคราะห์ (การควบคุมตนเอง) เป็นต้น

ง. ในบทที่ ๑๖ มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้ภายใต้หัวข้อว่า ไทวสัมปทา หรือสมบัติของเทพนิกาย และอสุริสัมปทาหรือสมบัติของอสุรนิกาย ความไม่กลัว ความบริสุทธิ์ใจ ทาน การควบคุมอินทรีย์ อหิงสา สัจจะ การไม่โกรธ ความอดทน

ความไม่ริษยา เป็นต้น เป็นคุณสมบัติของเทพนิกาย ความหัวดี ความกระต้าง
ความหยิ่ง ความโกรธ การมีวาจาหยาบคาย เป็นต้น เป็นคุณสมบัติของอสูรนิกาย

จริยธรรมในคิตาแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

- ก. จริยธรรมด้านความรู้
- ข. จริยธรรมด้านปฏิบัติ

ข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การควบคุมตนเอง ความสันโดษ อหิงสา การให้อภัย
ความบริสุทธิ์ ความกล้าหาญ ความไม่มีอหังการ การให้ทาน เป็นต้น จัดเป็น moral
virtue คือเป็นจริยธรรมด้านปฏิบัติ จริยธรรม ๒ อย่างคือ ปัญญา การคิดไตร่ตรอง
และการศึกษาคัมภีร์จัดเป็น intellectual virtue เป็นจริยธรรมด้านความรู้ การแบ่ง
เป็นสองประเภท เช่นนี้ เป็นการแบ่งตามหลักสางขยะและโยคะ คือ สางขยะเป็นหลัก
ส่วนโยคะเป็นหลักปฏิบัติ

๑.๓.๑ อหิงสา : จริยธรรมเพื่อสังคม

อหิงสา หมายถึง การมีความยึดมั่นทางกาย วาจา ใจ ที่จะไม่
ประทุษร้ายต่อผู้อื่นหรือใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหาโดยมีความ เกสยดชงหรือความโกรธ
อยู่ในจิตใจ อธิบายที่ ๑๐ โศลกที่ ๕ ระบุไว้ว่า "อหิงสา สมตา คุชฎิ ตปะ ทาน
ยศ อยศ ภาวะต่าง ๆ เหล่านี้ของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมมีที่มาจากอาตมา (พระเจ้า) เป็นเจ้า)
โดยแท้" และอธิบายที่ ๑๖ โศลกที่ ๒-๓ กล่าวไว้ดังนี้ "อหิงสา สത്യ ความไม่โกรธ
การบริจาต ศานติ การไม่ล่อล่ียด ความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย การไม่หวั่นไหวแห่ง
อินทรีย์ ความอ่อนโยน ความไม่ยกตนข่มท่าน ภาวตะ เหล่านี้เป็นคุณสมบัติของคนดี"
คำว่าอหิงสาในคัมภีร์ภควัทคีตมีความหมายเป็นสองนัย กล่าวคืออหิงสานั้นหมายถึง
ลักษณะของคุณธรรมในแง่ปฏิเสธ เช่น ไม่ฆ่า ไม่ทำร้าย และมีความหมายในแง่บวก
ด้วย นั่นคือการทำความดีต่อชีวิตอื่น อหิงสาจึงมีความหมายครอบคลุมถึงความมีใจกรุณา
การอุทิศชีวิตเพื่อทำประโยชน์แก่มหาชน อหิงสาจัดเป็นคุณธรรมขั้นมูลฐานซึ่งรวมเอาลักษณะ
ย่อยของความดีในทัศนะของฮินดูไว้หลายประการ เป็นต้นว่า ความมีสัจจะ ไม่เห็นแก่ตัว
เข้มแข็ง มีเมตตา ความให้อภัย ด้วยเหตุนี้บุคคลผู้ที่ปฏิบัติตามหลักนี้ต้องปลูกฝังความรู้สึก

ที่ไม่ประทุษร้ายต่อสัตว์และมนุษย์ทั้งปวง เพราะต่างก็มีกำเนิดมาจากสิ่งสูงสุดอันเดียวกัน คือพรหมัน

อย่างไรก็ดี หลักอหิงสากับการประหัตประหารญาติที่พระกฤษณะแนะนำให้อรชุน กระทำลงไปนั้นมิได้ขัดแย้งกัน กล่าวคือ ภทวทศิตาสอนให้กำจัดความเกลียดชังและความ โกรธอันจะ เป็นเหตุให้ประทุษร้ายต่อผู้อื่น แต่การปฏิบัติตามหลักอหิงสาก็ต้องตัดลีนจากแง่ ของมนุษยชาติทั้งหมด ศิตาสอนให้รักมนุษยชาติแต่ไม่ได้สอนให้รักส่วนน้อยที่เป็นคนชั่วหรือ เป็นอันตรายต่อคนส่วนรวม จริยธรรมอื่น ๆ เช่น การให้อภัย ความเมตตา สันโดษ เป็นคุณสมบัติที่มีลักษณะ เช่นเดียวกับหลักจริยธรรมในพุทธปรัชญา

บุคคลที่มีลักษณะเป็นตัวอย่างทางจริยธรรมได้นั้น ศิตาเรียกว่า "สถิตปรัชญา" หมายถึงผู้ตั้งมั่นในปัญญา บุคคลในอุดมคติของศิตา เป็นผู้ที่มีความสามารถควบคุมจิตใจได้ ควบคุมความประพฤติของตนเองให้ตั้งอยู่ในความมีคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ

ในพุทธปรัชญา พระไตรปิฎก สุต. ขุท. มหาสังฆชาดก ๒๘/๒๔๐/๗๗ ได้กล่าวถึง "อหิงสา" ได้แก่ ความไม่เบียดเบียนว่าเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ทำหน้าที่ปกครองรัฐ ซึ่งมีความหมายเดียวกับศิตา คือ ความไม่ปรารถนาที่จะก่อทุกข์ให้แก่ผู้ใด ถ้าจำเป็นจะต้องทำ สิ่งที่เกิดอันตรายแก่ผู้ใดปกครอง เช่น เก็บภาษีหรือทำสงครามก็ต้องยึดหลักให้เดือดร้อนน้อย ที่สุดและเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

๑.๔ อสุรสัมปทา : ลักษณะความประพฤติที่ควรละเว้น

ส่วนในด้านลักษณะของความชั่วหรือสิ่งที่ควรละเว้นไม่กระทำ ไม่ปฏิบัติ ในศิตานั้น ัธยายที่ ๑๖ โสลกที่ ๗-๒๑ กล่าวว่า ผู้ดำเนินตามอสุรสัมปทาย่อมประสบกับ ความเสื่อมอันเกิดจากการไม่รู้จักรกการกระทำที่ถูกต้อง การไม่รู้จักรละเว้นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง การไม่รู้จักรความสะอาดและข้อปฏิบัติที่ดีงาม การไม่มีสัจจะ การเป็นผู้ถือรั้น ถือตัว หมกมุ่นในกาม จากโศลกที่ ๒๑ ได้ชี้ให้เห็นว่า ความชั่วหรือประทุแห่งความเสื่อม ๓ อย่างที่ควรละเว้น คือ ความยึดมั่นในกาม, โกรธ, โลภ ผู้ที่ยังไม่สามารถควบคุม อหิงสชาติได้ มีโอกาสที่จะเสื่อมจากการปฏิบัติความดีหรือเสื่อมจากจริยธรรมได้ ซึ่งใน ศิตาบทที่ ๒ โสลกที่ ๖๒ และ ๖๓ กล่าวว่า ผู้ที่มีใจจ้องต่ออารมณ์ย่อมเกิดความรักขึ้น

ในอารมณ์เหล่านั้น จากความรักจึงเกิดกาม จากกามจึงเกิดความโกรธ จากความโกรธเกิดโมหะ จากโมหะเกิดการหลงลืมสติ จากการลืมสติเกิดการเสื่อมเสียพหุทธิ (ขาดสติปัญญา) จากการเสื่อมเสียพหุทธิจึงได้รับความพินาศ

๑.๕ ประภคฤททิกับคุณะและความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ในทัศนะของภควิทคิตา

ปรัชญาสาขขยซึ่งภควิทคิตารับมานั้น มีสิ่งทีเรียกว่ำ "ประภคฤททิ" ถือว่ำเป็นต้นกำเริดของสรรพสิ่ง แต่ตัวมันเองมิได้เกิดจากอะไร มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ลักษณะของประภคฤททิคือ

๑. ประธาน, ต้นเหตุแห่งผลทั้งหลาย
๒. อวยกตะ, ฐิไม่ได้ด้วยผัสสะ
๓. อนุมานะ, ต้องอนุมานจากผล
๔. ขทะ, ฐิปัญญาและความรู้ลึก
๕. คักติ, เป็นพลัง

"ประภคฤททิประกอบด้วย คุณะ ๓ ประการ ทีเป็นเหตุให้เกิดการวิวัฒนาการเป็นสรรพสิ่ง คือ

๑. สัตวะ หรือ ความสว่าง ะป็น ความแท้จริงหรือความมียู่เป็นเหตุของความดี ความสุข ความเบา และ ส่องแสง จัดเป็นธรรมชาติฝ่ายสูง
๒. รัชส หรือ ความเศร้าหมอง เป็นเหตุของการเคลื่อนไหวเป็นที่มาของความกระปี้กระเป่า

๓. ตมัส หรือ ความมืด ตรงข้ามกับ ๒ ลักษณะแรก คือมีลักษณะเฉย ๆ หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว เป็นเหตุที่มาของความชั่ว ความทุกข์ใจ จัดเป็นธรรมชาติฝ่ายต่ำ

คุณะทั้ง ๓ ฐิ ถ้าอยู่ในสภาพที่สมดุลก็จะเป็นภาวะทีเรียกว่ำประภคฤททิอย่างแท้จริง จะไม่มีการวิวัฒนาการใด ๆ แต่ทีเกิดการวิวัฒนาการขึ้นก็เพราะคุณะทั้งสามตกอยู่ในสภาพทีเกิดไม่สมดุลกันขึ้น ถือว่ำจุดเริ่มต้นทีทำให้เสียความสมดุล คือ รัชส ซึ่งเป็นตัวทีก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวจึงผลักดันให้ส่วนอื่น ๆ เสียความสมดุลไปด้วย" (Heinrich-

Zimmer 1951, 295-297) ัธยายที่ ๗ โศลกที่ ๔ ระบุไว้ว่า "ประกฤติแบ่งออกเป็น ๔ อย่างคือ ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม, อากาศ, มานะ, พุทธิ และอหังการ"

ในปรัชญาสาขายยะถือว่ามีความจริงสูงสุดอีกอย่างที่กำลังอยู่คู่กับประกฤติ คือ "ปุรุષะ" ซึ่งเป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เป็นตัวรู้และพื้นฐานแห่งความรู้ทั้งปวงของมนุษย์ ปุรุષะนี้ยังหมายถึง องค์พระผู้เป็นเจ้าของภควัทคีตาอันจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดอีกครั้งหนึ่งในตอนที่ว่าด้วยเรื่องพระผู้เป็นเจ้าของโดยเฉพาะ

จริยธรรมอันเสนอไว้ในคัมภีร์ภควัทคีตาโดยท่านภฤณะไทวปายนวบาลีฉบับ เป็นธรรมจริยาที่เน้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวันและหน้าที่อันจำเป็นของมนุษย์ซึ่งเกิดมาจากการรวมตัวของประกฤติและปุรุษะ ดังนั้นชีวิตของมนุษย์นั้นย่อมมีความผูกพันกับการกระทำเสมอ แม้ในอิริยาบถของการนอนก็ถือว่าเป็นกรรมหรือการกระทำอย่างหนึ่ง ในอัธยายที่ ๓ โศลกที่ ๕ ศิตากล่าวว่า "แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ไม่มีใครเลยที่จะอยู่ได้แม้ชั่วขณะโดยไม่ทำอะไรเลย เพราะทุก ๆ คน ย่อมถูกคณะอันเกิดจากประกฤติบังคับให้ทำกรรม" คณะที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ รัชส ซึ่งเป็นตัวที่ทำหน้าที่ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายและสรรพสิ่งในธรรมชาติ รัชสนี้เองก็เป็นองค์ประกอบที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของมนุษย์ เป็นแรงหรือพลังที่ทำให้มนุษย์ตั้งรกรากขวายทำกิจการงานต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันตามแนวความคิดของคีตา เมื่อชีวิตไม่อาจแยกจากกรรม เช่นนี้ได้ปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะทำกรรมอย่างไร จึงจะไม่เกิดความผูกพันในกรรมนั้นโดยทำให้มีผลในการเกิด ความทุกข์ เวียนว่ายตายเกิด รับผลของกรรมนั้นต่อไป ศิตาเสนอทางแก้ไขว่า ให้กระทำกรรมด้วยใจเป็นกลางที่เรียกว่า "นิชกามกรรม" หรือการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทนแก่ตนเอง ดังจะอธิบายในรายละเอียดต่อไป ดังนั้นแก่นแห่งจริยธรรมที่สำคัญของคีตาควรจะอยู่ที่คำสอนเรื่องนี้ ซึ่งท่านศาสตราจารย์ ศิริยันนะแห่งมหาวิทยาลัยไมซอร์ ได้สังเกตถึงลักษณะเด่นเช่นนี้จึงกล่าวไว้ในหนังสือชื่อ ประวัติปรัชญาอินเดียสังเขปว่า ศิตา เน้น "activism" เป็นหลักของลัทธิ และท่าน ราชะภฤณะนั้นก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกัน ในหนังสือ "Outline of Indian Philosophy" เขียนโดย M.Hiriyanna พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ George Allen and

Unwin London, 1966 หน้า ๔๖๘ ว่า นิยามกรรมนี้มีไว้เป็นการกระทำที่อาศัย
 สำนัญสำนึกแต่ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในชฎานโยคะ กรรมโยคะ และภักดีโยคะ
 ตามหลักการของคัมภีร์ภควัทคีตา

ชฎานโยคะ, กรรมโยคะ, ภักดีโยคะ คือความสัมพันธ์ที่กลมกลืนกันของความรู้, การปฏิบัติ
 และความภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า

ก. "ชฎานโยคะเป็นมรรควิธีแห่งการเข้าถึงความจริงอันดีด้วยความรู้"
 (ดร.สุนทร ณ รัชช ๒๕๒๑, ๓๖) จุดประสงค์ของผู้บำเพ็ญเพียรซึ่งมีนามว่าโยคีนั้น คือ
 การเห็นแจ้งในอาตมมัน ตามทัศนะของคีตา การเห็นแจ้งในอาตมมันไม่สามารถบรรลุถึง
 ได้โดยปราศจากความรู้ที่เรียกว่าชฎาน โยคะที่ปราศจากความรู้เป็นสิ่งที่หาประโยชน์
 แท้จริงไม่ได้ คีตาเชื่อว่ากิเลสตัณหาจะถูกขจัดให้หมดไปได้ก็โดยอาศัยความรู้หรือชฎาน
 ทัศนะนี้ อธิบายที่ ๔ โศลกที่ ๓๖ ระบุว่า "ถ้าหากว่า ท่านกระทำบาปอย่างหนักที่สุด แม้กว่า
 บาปทั้งปวง ท่านจะข้ามสมุทรแห่งบาปทั้งปวง ด้วยเรือคือหลักฐ์เท่านั้น" ความรู้ดังกล่าว
 เป็นความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ทำลายได้และสิ่งที่ทำลายไม่ได้ หรือสิ่งที่มี
 แก่นสารและไร้แก่นสาร เมื่อบุคคลมีความรู้เช่นนี้ ความเจริญและความเสื่อม การเกิด
 และการทำลายได้จะไม่กระทบต่ออารมณ์ของบุคคลนั้นแต่ประการใด คัมภีร์ภควัทคีตา
 กล่าวถึงหลักฐ์นี้ไว้โดยละเอียดในอธยายที่ ๒

ข. กรรมโยคะ บุคคลผู้มีกรรมโยคะอย่างสมบูรณ์ได้ก็คือ เมื่อมีชฎานโยคะ
 สมบูรณ์แล้วเท่านั้น คีตาเน้นว่า ไม่มีผู้ใดซึ่งยังดำรงชีพอยู่จะสามารถสลัดกรรมหรือ
 การกระทำเสียได้โดยสิ้นเชิง เพราะเหตุว่า ส่วนประกอบของประภฤติ ๓ อย่าง ซึ่ง
 ดำรงอยู่ในมนุษย์ คือ สัตวะ รชส คมีส เป็นแรงผลักดันให้เกิดมีกิริยาหรือการกระทำ
 เอกภพนี้ดำรงอยู่ได้ด้วยการกระทำ การหยุดนิ่งไม่ใช่อิสระภาพแต่หมายถึงการแตกดับ
 กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์กระทำนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้เอกภพดำเนินไป มรรควิธีของคีตา
 เป็นการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมพร้อมกับการปฏิบัติกิจตามหน้าที่ของแต่ละบุคคลด้วยความรู้ลึกสงบ
 มีจิตใจที่เสียสละ สิ่งที่คีตาสอนให้ละนั้น มีไว้การกระทำ แต่เป็นผลประโยชน์ ตัณหาและ
 อุปาทานที่มี เนื่องกับการกระทำนั้น คีตาได้รวมเอาการกระทำสองประเภทที่กล่าวในคัมภีร์

พระเวทเข้าไว้ด้วยกัน คือ การกระทำที่หวังผลตอบแทนที่เรียกว่า "ประเวฤติกรรม" และการกระทำด้วยการปล่อยวางหรือไม่หวังผลตอบแทนที่เรียกว่า "นิรวฤติกรรม" การกระทำโดยไม่หวังผลนี้มีความหมาย คือ ให้ละเว้นการกระทำโดยมีความโลภ โกรธ หลง เป็นมูลจงใจให้กระทำหรือหวังผลจากการกระทำเพราะจิตใจมีกิเลสตัณหาครอบงำ การไม่หวังผลตอบแทนแก่ตนเองคือ การกระทำโดยมีความเสียสละอย่างสูงเป็นแรงดลใจ และจะต้องประกอบด้วยขณาน คือความรู้แจ้งตามหลักของคิตา ในอรรถาธิบายที่ ๒ โศลกที่ ๕๐ กล่าวว่า "โยคะ กรมุส เกาศลมุ, ผู้กระทำงานต้องมีความฉลาดในการกระทำ" กล่าวคือการเป็นผู้ฉลาดในการกระทำ หมายถึงให้ผู้กระทำลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทนแก่ตนเอง ภควทคิตาถือว่า หากทำได้ดังนี้จะมิต่างค่าเท่ากับการไม่ได้กระทำ นั่นคือจะปราศจากผลกรรมที่จะกระทบต่อจิตใจของบุคคลผู้กระทำหรือผลที่มากกระทบต่ออาตมสันเป็นตัวตนที่แท้จริงได้ ตามทัศนะคิตา

ในอรรถาธิบายที่ ๔ โศลกที่ ๒๐ กล่าวว่า "เมื่อสละผลของกรรมแล้ว อิมอยู่เป็นนิคย แม้จะกระทำกรรมแต่เขาก็ไม่ได้ทำอะไรเลย" การกระทำโดยไม่หวังผลมีทางเป็นไปได้ ในแง่ที่ว่า ในการกระทำอย่างนั้น ผู้กระทำก็ทำงานต่าง ๆ ทุกคนในความเป็นจริงนั้น ต้องมีการตั้งเจตนาไว้อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอหรือมีแรงจูงใจซึ่งเป็นผลให้หวังค่าการณไว้ใจในใจล่วงหน้า ดังนั้นการกระทำโดยไม่หวังผลจะหมายความถึงผลที่จะเกิดแก่ตนเอง ซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์เพียงผู้เดียวแต่ผู้อื่นได้รับความทุกข์หรือความเสียหาย ด้วยเหตุซึ่งผลซึ่งเป็นประโยชน์สุขของชาวโลกทั้งมวลนั้นคิตาจึงมิได้ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง นี้เป็นอุดมคติสำคัญอันหนึ่งเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตรประจำวัน โดยที่คิตาถือว่าบาปหรือมลทินใด ๆ จะไม่เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ปฏิบัติได้เช่นนี้ อย่างไรก็ตาม "คิตาก็มิได้สอนให้บุคคลขจัดความอยากหรือความต้องการผลของการทำงานที่ตนลงมือลงแรงไปทั้งสิ้นที่เดียวแต่เสนอให้ประสานความต้องการนั้นเข้ากับการอุทิศแด่องค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าซึ่งมีจุดหมายเพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิตทางศาสนา" (Kashi Nath Upadhyaya 1971, 513) ฉะนั้นในมหาภารต มหาภารต การทำสงครามล้างผลาญชีวิตรบภัยของอรชุนจึงไม่จัดว่าเป็นบาป เพราะอรชุนได้ทำหน้าที่ของกษัตริย์ ผู้ต้องพิทักษ์ราชบัลลังก์ไว้จากมือของศัตรูซึ่งช่วงชิงไป และได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านศรียุชณะซึ่งเป็นอวตารปางหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า

ค. ภักดีโยคะ แปลว่า การประกอบความภักดี หมายถึง การอุทิศตนแก่พระผู้เป็นเจ้าของโดยไม่หวังผลตอบแทน กระทำกิจกรรมหน้าที่การงานของตนโดยถวายแด่พระองค์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ความภักดีนี้ต้องกระทำโดยอาศัยหลักฐี ผู้มีความรู้แท้จริงหรือขยานีเท่านั้นจะสามารถแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าได้สมบูรณ์ อรรถาธิบายที่ ๑๘ โศลกที่ ๕๕ ระบุว่า "ด้วยความภักดี ย่อมรู้จักอาตมาเท่าที่อาตมาเป็นอยู่โดยอ่องแท้ และจะรู้จักอาตมาโดยอ่องแท้ด้วยความภักดีนั้น ต่อจากนั้นจึงเข้าไปดำรงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอาตมา" โศลกที่ ๕๗ และ ๖๕ ก็ระบุไว้ทำนองเดียวกันว่า "ท่านจงสละสรรพกรรม ลงในอาตมาด้วยใจ จงยึดอาตมาเป็นที่พึ่ง อาศัยหลักฐี แล้วจงมีจิตประจำอยู่ในอาตมาเสมอ, ท่านจงมีใจยึดมั่นในอาตมา ภักดีต่ออาตมา บูชาอาตมา ทำการนอบน้อมอาตมา ท่านจักถึงอาตมาโดยแท้ อาตมาให้สัตย์แก่ท่านว่าท่านจะเป็นที่รักของอาตมา" และอรรถาธิบายที่ ๑๒ โศลกที่ ๑๖ และ ๑๗ ก็กล่าวถึงหลักการภักดีว่า "ผู้ใดมีความบริสุทธิ์ใจ ชมักเขม้น วางเฉย พ้นความกลัว สละการปรารถนาทุกสิ่ง ภักดีต่ออาตมา ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา, ผู้ใดไม่ยินดี ไม่ยินดีร้าย ไม่เศร้าโศก ไม่มุ่งหวังประโยชน์ตนฝ่ายเดียว มีภักดี ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา"

ตามนัยแห่งคำสอนของภควิหิตตา การมอบตนเองแก่พระเจ้าและหมู่เทวดาศรัทธาเสื่อมใสแก่พระองค์อย่างเต็มที่ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับศาสนิกชน คีตาถือว่า ความภักดีต่อพระเจ้าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้บุคคลได้รับการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ได้ ความภักดี เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ การกระทำด้วยจิตใจภักดีต่อพระเจ้านั้นคีตาแบ่งออกเป็นหลายประเภท แต่ถือว่า ผู้ที่จงรักภักดีด้วยการศึกษาและเผยแพร่คำสอนของคีตาเป็น ผู้ที่ภักดีที่สุด โดยอรรถาธิบายที่ ๑๘ โศลกที่ ๖๔ กล่าวว่า "ในมนุษยโลก ไม่มีใครทำความดีแก่อาตมา ยิ่งไปกว่าผู้เผยแพร่ธรรมคำสอนนี้ และจักไม่มีใครอีกแล้วในโลกนี้ ที่จะเป็นที่รักของอาตม้ายิ่งไปกว่าเขา" ดังนั้นผู้จงรักภักดีด้วยความรู้จึง เป็นผู้ภักดีที่สำคัญที่สุด ความรู้หรือขยานเป็นสิ่งที่สำคัญ กรรมและความภักดีด้วยประการอื่น เป็นเพียงการแสดงออกมาของการมีความรู้ ความรู้ทำให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

จริยศาสตร์จัด เป็น เรื่องที่เกี่ยวกับทฤษฎีทางศีลธรรม ซึ่งความสำคัญนั้นได้มาจากการกำหนดค่าของความจริง และ เกี่ยวพันแนบแน่นกับความคิดทางอภิปรายญา ด้วยเหตุนี้ความคิดทางจริยศาสตร์จึงมีหลายหลาก บางกระแสก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน บางกระแสก็แตกต่างกัน

"คัมภีร์ภควัทคีตาได้ประสานสัมบูรณ์นิยมของคัมภีร์อุปนิษัท เข้ากับ เทวนิยม"

(ดร.สุนทร ฌ รังษี ๒๕๒๑, ๔๒) พระภควณะในคิตานั้นถูกยกฐานะให้เป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าซึ่งมีลักษณะ เรียกว่า "อวตาร" ลงมาเพื่อปราบยุคเข็ญและพิทักษ์ธรรมะ แต่หากจะกล่าวจากทัศนะแห่งโลกุตตรวิสัยแล้ว จุดสุดท้ายของเทวนิยมก็คืออันติมสังัจหรือสิ่งสมบูรณ์ย่อมมีทั้งจุดตรวาลักษณะและอันตรวาลักษณะในเวลาเดียวกันทัศนะที่เกี่ยวกับเรื่องความหลุดพ้นจากทุกข์ (โมกษะ) ของภควัทคีตาก็เช่นเดียวกับปรัชญาระบบอื่น ๆ ของอินเดีย คือ เมื่อมีภาวะที่ชีวิตมันรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะที่แท้จริงของพรหมนั้น ขจัดความเห็นในความแตกต่างระหว่างพรหมนั้นและสิ่งต่าง ๆ เสียได้ ประจักษ์ชัดถึงความ เป็นอันหนึ่งอัน เดียวแห่งชีวิตมันและพรหมนั้น เมื่อนั้นก็จะบรรลุลความหลุดพ้นจากการ เรือนว่าตายเกิดแล้วดำรงอยู่ในนิรามิสสฺย คือความสุขสูงสุดอันไม่เปลี่ยนแปลงนิรันดร โดยที่ชีวิตมันจะเข้าร่วมกับพรหมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของพรหมนั้น

การ เข้าถึงพรหมซึ่งดำรงอยู่ในพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเช่นกันนั้น วิถีทางที่ภควัทคีตาเสนอไว้ทางหนึ่งก็คือ ด้วยการถวายความภักดี (ภกตี) หมายถึง การอุทิศตนของบุคคล ต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า มิใช่ด้วยการหลีกหนีชีวิตทางโลกหรือสังคม แต่ด้วยการอุทิศงานที่ทำทั้งส่วนตัวและส่วนรวมให้แก่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ด้วยการทำงานโดยสละความปรารถนา ที่เห็นแก่ตัว เมื่อบุคคลทำได้เช่นนี้ย่อมเป็นผู้พ้นจากกรรมทั้งดีและชั่วทั้งปวง ในอธยายที่ ๔ โศลกที่ ๒๗-๒๘ คีตาได้เสนอแนะไว้ว่า "สิ่งที่ท่านกระทำ สิ่งที่ท่านบริจาคน สิ่งที่ท่านบูชา สิ่งที่ท่านถวาย และสิ่งที่ท่านกระทำตบะ สิ่งนั้น ๆ ท่านจงมอบถวายให้แก่อาตมา ท่านจะพ้นจากกรรมพันธะอันผลิตผลดี และไม่ตี ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านผู้มีจิตประกอบแล้วด้วย สันยาสโยคะ (คือการสละผลของการกระทำ และอุทิศสิ่งที่กระทำแต่พระเจ้า) เมื่อหลุดพ้น แล้วนี้ท่านจัก เข้าถึงอาตมาได้"

ลักษณะเด่นของคำสอนจากคัมภีร์ภควทคีตาประการหนึ่งก็คือ คีตาได้แสดงไว้ว่า แรงจูงใจของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่กระตุ้นให้มีการแสดงออกมาในพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นได้ก่อให้เกิดผลร้ายต่อสังคมซึ่งสิ่งนี้มีอยู่จริงและเกิดขึ้น เสมอมานับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน มันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสังคม ทำให้โลกต้องตกอยู่ในสภาพสับสนวุ่นวาย ขาดความสงบสุขสันติ เป็นบ่อเกิดของความชว่่นานาประการ ซึ่งคีตาเสนอว่า เราควรจะเอาชนะความเห็นแก่ตัว และวิธีปฏิบัติก็คือให้ดำรงชีวิตอยู่ในท่ามกลางความกดดันของสังคม มุ่งหน้ากระทำหน้าที่ของตนไปโดยไม่คิดถึงรางวัลตอบแทนใด ๆ เป็นจุดหมาย มีความเสียสละในการทำงาน ทำงานด้วยจิตใจที่ปล่อยวาง โดยให้หมั่นฝึกควบคุมจิตใจ ให้พร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรค ดังที่กล่าวไว้ในอถยายที่ ๒ โสลกที่ ๔๔, ๔๕, ๔๖ ว่า "อนนุชย ท่านจงดำรงอยู่ในโยคะ (ละความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ทำให้โลก โกรธ หลง) ละความหมกมุ่นแล้วทำงานเถิด มีสมภาพ (ทำอารมณ์ให้หนักแน่นเสมอ) ทั้งในงานที่เสร็จแล้ว และยังไม่เสร็จ เพราะว่ากรรมที่เลวทราม ย่อมห่างไกลโยคะอันประกอบด้วย พุทธิ(ความรอบรู้), จงแสวงหาที่พึ่งในพุทธิ ในโลกนี้ ผู้ที่ประกอบอยู่ในพุทธิ ย่อมละกรรม ที่ทำไว้ดีและชั่วได้ ท่านจงพยายามเพื่อประกอบโยคะซึ่งเป็นอุบายอันหลักแหลมในการ กระทำทั้งหลาย" นอกจากนี้อถยายที่ ๔ โสลกที่ ๑๐ ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า "ผู้ใดปลง กรรมลงในพรหม สละความประสงค์ และปฏิบัติงานอยู่ ผู้นั้นย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยบาป เสมือนใบข้าวอันไม่เปียกเปื้อนด้วยน้ำ ฉะนั้น"

ด้วยเหตุนี้ คีตาจึงยกย่องบุคคลผู้ใช้ชีวิตทำงานปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่เสมอ ไม่ทอดทิ้งงานด้วยความเสียสละ ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัลตอบแทนเป็นใหญ่ และปรับสภาพ จิตใจโดยไม่เปิดช่องว่างให้แรงกระตุ้นของความเห็นแก่ตัวเข้ามาบิบบบาทในจิต แม้จะ เป็นที่ยอมรับกันว่าอุดมคติ เรื่องกรรมโยคะนี้ไม่ใช่ของใหม่ แต่ก็ไม่ใช่ที่สงสัยเลยว่า การที่มีการรับรองกันในขณะนี้ว่าก่อให้เกิดผลดีได้จริงนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ก็เนื่องจาก วาหะในคัมภีร์ภควทคีตานิการทำงานด้วยจิตใจเสียสละ ดังกล่าว คีตาจึงถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น ของการฝึกฝน เพื่อให้มีชีวิตที่ถูกต้อง คำสอนในคีตาแม้ว่าจะจำกัดประเด็นของการถกเถียง ปัญหาตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏ แต่ก็มีได้จำกัดการประยุกต์ใช้ในกรณีอื่น ๆ ให้แคบลง ความ เร้าใจของคำสอนนี้ย่อมประจักษ์แก่ผู้ที่พบตนเองว่าได้ตกอยู่ในภาวะที่มีความขัดแย้งในชีวิต

ในสถานะการณ์ที่ทำให้ยุ่งยากแก่การตัดสินใจ ศีตารู้ชัดถึงว่า การที่จะแจกแจงการกระทำที่เหมาะสมกับทุก ๆ ขั้นตอนในสถานะการณ์ของชีวิตนั้นย่อมเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะเหตุว่า ชีวิตมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของกรณีเฉพาะในแต่ละสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลผู้นั้น บุคคลหนึ่งจะมีประสบการณ์ หรือจะเผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากบุคคลอีกผู้หนึ่งประสบ และมีรายละเอียดที่ซับซ้อนแตกต่างกันแม้เพียงเล็กน้อย สิ่งนี้อาจทำให้มีการตัดสินใจที่แตกต่างกันตามความจำเป็น ด้วยเหตุนี้ศีตาจึงได้ตั้งไว้ให้เป็นเรื่องของการกำหนดตัดสินใจของแต่ละบุคคลโดยไม่พยายามที่จะชี้ชัดอย่างตายตัวเด็ดขาด

"เท่าที่มีปรากฏในคำสอนคือ แนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ หน้าที่ของบุคคลจึงมีความสัมพันธ์กับฐานะของบุคคลในสังคม ตัวอย่างที่เกี่ยวกับเหตุผลนี้ เราจะพบว่า ศีตามีได้มีการกล่าวถึงสิ่งที่เราเรียกว่า เป็นความถูกต้องในตัวเอง นอกจากจะเป็นการกล่าวไปตามเหตุการณ์ เช่น ในประเด็นการแยกคนดีจากคนชั่ว เห็นได้ว่า คัมภีร์ภควัทคีตาเน้นลักษณะทางสังคมของมนุษย์ ศีตาก็ได้มองมนุษย์โดยแยกตัวเขาออกจากสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่" (ทิริยานนะ เอ็ม ๒๕๒๐, ๗๗)

สิ่งที่กล่าวมาแล้วเป็นการอธิบายให้เข้าใจถึงลักษณะทั่วไปของปรัชญาภควัทคีตาโดยสังเขป โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของความคิดทางปรัชญาแบบนี้ว่าเป็นอย่างไร มีขึ้นเพื่ออะไร ต่อไปเราจะมาดูว่าปรัชญาภควัทคีตานั้นได้ระบุถึงเกณฑ์ในการใช้ชีหรือตัดสินใจการกระทำของบุคคลในทางจริยธรรมว่าอย่างไร ศีตาเห็นว่า การกระทำอย่างไรควรจะทำ การกระทำใดจัดว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง การกระทำแบบใดไม่ถูกต้อง หรือควรละเว้น และตัดสินใจโดยพิจารณาจากสิ่งใดเป็นหลัก

เกณฑ์ตัดสินใจทางจริยธรรมในปรัชญาภควัทคีตา

ก. ตัดสินใจโดยพิจารณาจากการมีเจตนาบูชาพระผู้เป็นเจ้า

ในธัถยบายที่ ๓ กรรมโยคะ (หลักปฏิบัติ) ของคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นการเสนอแนวทางปฏิบัติไว้อย่างกว้าง ๆ จุดที่กล่าวถึงไว้ว่าเป็น ความประพฤติดี เป็นการทำดีคือการปฏิบัติใน "ยัญญพิธี" หรือ "การบูชาญ" นั่นเอง จุดมุ่งหมายอยู่ที่การมอบถวายแด่พระเจ้า ดังโคลกที่ ๔ ธัถยบายที่ ๓ กล่าวไว้ว่า "โลกนี้ มีกรรมเป็นเครื่องผูกพันโดยการ

กระทำทุกชนิด เว้นแต่การกระทำเพื่ออัญญาศิธี (คือการกระทำเพื่อพระเจ้า) อุกุร เกานเตย
 ขอท่านจงชอบที่จะเป็นประพฤติการ กระทำอัญญาศิธีนั้นโดยไม่ประสงค์ผลอย่างใด ๆ" และ
 โสลกที่ ๑๑ บทเดียวกันนี้ "ท่านทั้งหลาย จงบำรุงเทพเจ้าด้วยอัญญาศิธีนี้ และทวยเทพ
 เหล่านี้ จะบำรุงพวกท่าน ท่านทั้งหลายจะได้รับความประ เสริฐยิ่ง โดยต่างบำรุงซึ่งกัน
 และกัน"

"คำว่า อัญญาศิธี นี้ มีความหมายที่กว้างมาก เช่น หมายถึง การนำเอาพืชพันธุ์
 ธัญญาหาร เมล็ดข้าว อาหาร, พืชผักผลไม้ต่าง ๆ และรวมถึงปศุสัตว์ คือ สัตว์ที่เลี้ยง
 ไว้ ได้แก่ แพะ แกะ ม้า ไก่ เป็นต้น มาฆ่าเพื่อบูชาพระเจ้าแล้วสวดมนต์ถวายแด่
 พระเจ้าตามพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีความหมายถึง การทำงานเพื่อประโยชน์แต่ส่วนรวม
 ทำประโยชน์แก่สังคม และการแสดงความ เสียสละ เพื่อผดุง คุณธรรมไว้ อีกนัยหนึ่งด้วย
 ก็จัดว่าเป็น อัญญาศิธี อย่างหนึ่งเช่นกันตามทัศนะของศาสนาฮินดู" (พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์
 ๒๕๒๓, ๒๖-๒๗)

เรื่องการที่ภควิหิตาเน้นที่การกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือการกระทำ
 เพื่อบูชาพระเจ้านี้ว่าเป็นการทำความดีชั้นสูง เราจะเห็นได้จากโสลกที่ ๗ อธิบายที่ ๓
 ที่ระบุไว้ว่า "อรชุน ผู้ใดข่มญาติเขาด้วยความรักปรารถนาลงปฏิบัติด้วยกรรมงามเทரியโดยไม่
 ไม่ประสงค์ผล ผู้นั้นจัดเป็นชั้นพิเศษ" การกระทำในลักษณะนี้เป็น
 สิ่งที่เป็นไปได้ ผู้ที่มีศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า และมีความรู้ในหลักปรัชญาของฮินดูจะ
 กระทำสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยศรัทธาประจำใจเช่นนี้เป็นหลัก เนื่องจากภควิหิตาถือว่าพระเจ้า
 เป็นที่มาของสรรพสิ่งซึ่งรวมทั้งมนุษย์ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้ ดังนั้นจึงจัดว่า
 มนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าและ "พรหม" สัตว์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ก็เป็นส่วนหนึ่งของ
 "พรหม" และพระเจ้าด้วย ภควิหิตาจึงเน้นให้มนุษย์กระทำการงานต่าง ๆ โดยความ
 ขยันขันแข็งอีกทั้งอุทิศผลงานเหล่านั้นแก่พระเจ้าเป็นการแสดงความภักดีแก่พระองค์อย่าง
 สูงสุด ดังโสลกที่ ๑๕ อธิบายที่ ๓ ระบุว่า "ท่านจงทราบเถิดว่ากรรมเกิดจากพรหม
 พรหมเกิดจากอักษร เพราะฉะนั้นพรหมจึงมีอยู่ในสรรพสิ่งและดำรงอยู่ในอัญญาศิธีเป็นนิตย์"
 และโสลกที่ ๓๓ อธิบายที่ ๔ ระบุว่า "ปรนตปะ อัญญาศิธีที่ทำด้วยหลักฐัประ เสริฐกว่า

ยัญญวิธีที่ทำด้วยทรัพย์ ปาถกกรรมทั้งหลายย่อมสมบูรณ์ด้วยหลักรัฐ" จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าทศรหศีตายกย่องการมีความรู้ตามหลักปรัชญาและนำความรู้นั้นไปใช้ในการกระทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันว่าเป็นสิ่งประเสริฐ ควรแก่การยึดถือปฏิบัติ

ทศรหศีต ต้องการให้ผู้มีความรู้ในหลักปรัชญาหรือผู้บรรลุธรรมอย่างถึงแก่นแท้ทั้งหลายมุ่งใช้ความรู้ที่ถือว่าเป็นสัจธรรมนี้มากระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อโลก ต่อมวลมนุษยชาติทั้งปวง มิใช่รู้ไว้เพียงเฉย ๆ เท่านั้นโดยไม่ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ ด้วยเหตุนี้จึงเน้นที่การกระทำตามหลักรัฐนี้ นำเอาความรู้ในสัจธรรมดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ศีตาเรียกการกระทำประโยชน์แก่โลกว่า "โลกสัครุทเมลาปี" หมายถึง การให้การพิทักษ์คุ้มครองแก่คนดีทั้งปวง หรือการผดุงคุณธรรม มุ่งขจัดความชั่วร้ายหรือคนชั่ว ปกป้องจรรโลงความดี ยึดมั่นในความดี, ความยุติธรรมไว้ มิให้คนชั่วมละเมิดหรือก่อวนให้คนดีได้รับความเดือดร้อนได้เป็นเด็ดขาด ดังในโคลกที่ ๑๔ และ ๒๐ อธิบายที่ ๓ ระบุไว้ว่า "ท่านจงทราบประพฤติกรรมที่ควรกระทำให้เรื่อยไป โดยไม่ติดในกรรม เพราะเป็นผู้ประพฤติกรรมโดยไม่ติดเนื่องในกรรมนั้นย่อมได้รับความประเสริฐ" และ "ด้วยว่า บุรพชน มีท้าวชนก(กษัตริย์องค์หนึ่งในสมัยโบราณ) เป็นอาทิได้รับความสำเร็จ เพราะกรรมอย่างเดียว เมื่อท่านเล็งเห็นการสงเคราะห์ประชาโลกแล้ว ควรกระทำกรรมนั้นเถิด" การสงเคราะห์ประชาโลกนี้จัดเป็น "ยัญญวิธี" อย่างหนึ่งที่ควรกระทำโดยถือเป็นการทำความดี ในโคลกของอธิบายที่ ๓ ทั้งหมดนี้ พระกฤษณะพยายามที่จะอธิบายให้อรชุนเข้าใจว่าทำไมเขาจึงจำเป็นต้องออกรบ แม้ว่าจะเป็นการรบราฆ่าฟันกับญาติพี่น้องของตนเองก็ตาม กล่าวคือ พระกฤษณะได้อธิบายว่า การกระทำของอรชุนนั้นมิได้ถือว่าเป็นการทำชั่ว แต่เป็นการทำความดีอันสำคัญยิ่ง จัดเป็นสิ่งอันประเสริฐ และชอบธรรมแล้ว ด้วยเหตุว่า ฝ่ายปรีกษัณเป็นอริราชศัตรูของอรชุนเป็นฝ่ายอธรรม เป็นคนชั่ว เป็นผู้แย่งชิงราชบัลลังค์ไปโดยไม่ชอบธรรม จะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเพราะจะปกครองอาณาประชาราษฎร์โดยอาศัยอำนาจเป็นใหญ่ จะทำให้ประชาชนเดือดร้อนทุกข์เข็ญ จึงต้องปราบปรามเสีย จะถอยหนีหรือยินยอมมิได้ จะต้องเข้าต่อสู้จนจัดว่าเป็นการต่อสู้กับความชั่วร้าย ความอยุติธรรม เพื่อสร้างความยุติธรรม

และจรโลงความดีให้ปรากฏต่อไป ช่วยสกัดกันผู้ที่ย่ำยีต่อความเป็นธรรมทั้งหลาย ดังนั้น
 อรชุนจึงเป็นตัวแทนของธรรมเป็นผู้ที่รบต่อสู้เพื่อธรรมะ จัดการกระทำนี้ว่าเป็นการ
 สงเคราะห์ประชาโลกอย่างหนึ่ง ทำให้โลกมีเอกภาพและคุณธรรมดำรงอยู่ต่อไปได้
 ในโลก

การกระทำดังกล่าวทั้งหมดนี้ คือ การปฏิบัติยัญญวิธีด้วยประการต่าง ๆ ถือเป็น
 เป็นการกระทำที่เป็นเจตนาดี มีจิตใจที่ตั้งมั่นเพื่อกระทำความดีมอบถวายแด่พระผู้เป็นเจ้าของ
 เป็นการกระทำโดยที่ผู้กระทำมีความรักดีอย่างสูง เพราะฉะนั้น ผู้ที่กระทำ
 "ยัญญวิธี" โดยวิธีต่าง ๆ กันเหล่านั้น จัดว่าเป็นคนดี

ลักษณะของการกระทำที่จัดว่าถูกต้อง เหมาะสม ควรกระทำคือ การปฏิบัติ
 ยัญญวิธี อันแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรก ใช้ทรัพย์สินสมบัติของผู้กระทำยัญญวิธีนั้น
 เช่น การบูชาด้วยข้าว ไม้ ไม้ แปะ แกะ ธัญพืชต่าง ๆ ข้าวปลาอาหาร มามอบถวาย
 แด่พระผู้เป็นเจ้าของเพื่อแสดงความรักดี มีจิตใจที่เสียสละ และ ประเภทที่สอง คือ การ
 อุทิศตน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม แก่โลก ทำงานโดยไม่หวังผลแก่ตนเอง มีจิตใจ
 ที่บริสุทธิ์ ให้ผลงานที่ตนทำนั้นเป็นเครื่องบูชามอบแด่พระผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งคิดทราบว่า การกระทำ
 ประเภทที่สองนี้มีคุณค่ายิ่งใหญ่ เป็นการทำความดีในระดับสูง

คิดว่าเน้นว่าการกระทำยัญญวิธีที่สูงสุดและมีคุณค่ามากที่สุด คือการแสวงหาความรู้
 ในหลักคุณธรรมตามทัศนะของ คัมภีร์ภควัทคีตानी และนำเอาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
 นำความรู้ไปปรับปรุงชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ดังกล่าวไว้ในโคลกที่ ๓๓ อธิบายที่ ๔ ว่า
 "ปรินตปะ ยัญญวิธีทำด้วยหลักฐั ประเสริฐกว่ายัญญวิธีที่ทำด้วยทรัพย์สิน ภารท กรรมทั้งหลาย
 แห่ล้อมสมบูรณ์ในหลักฐั" ดังนั้น ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนดี เป็นผู้กระทำดี คือ บุคคลผู้สมบูรณ์
 ด้วยความรู้ในหลักธรรมของคิตา และนำความรู้ นั้นมาใช้สร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

นอกจากนี้ คิตายังระบุถึงความสำคัญของความรู้(ญาณ) ดังกล่าวต่อไปในโคลก
 ที่ ๓๖ ถึง ๔๑ ดังนี้

. . . (๓๖) ถ้าหากว่า ท่านกระทำบาปอย่างหนักที่สุด แม้กว่าบาปทั้งปวง
 ท่านจักข้ามสมุทรแห่งบาปทั้งปวง ด้วยเรือคือหลักฐัเท่านั้น

(๓๗) อรชุน ไฟอันรุ่งโรจน์ย่อมเผาไม้จนเป็นเถ้าไปสิ้นใด ไฟคือญาณ ก็ย่อมเผากรรมทั้งปวง จนเป็นเถ้าไปสิ้นนั้น

(๓๘) ไม่ต้องสงสัยเลย ในโลกนี้ ไม่มีสิ่งอะไรบริสุทธิเสมอด้วยญาณ ผู้สำเร็จสมาธิย่อมประสบญาณนั้นด้วยตนเองในอาตมันโดยกาลอันสมควร

(๓๙) ผู้มีศรัทธา ผู้มุ่งเฉพาะอาตมัน มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว ย่อมได้รับญาณ เมื่อได้รับญาณแล้วย่อมเที่ยงที่จะถึงสถานดิฉันประเสริฐในไม่ช้า

(๔๐) ผู้ไม่มีญาณ ไม่ถือหลักศาสนา มีจิตสงสัย เขาจะเสื่อมเสีย โลกนี้และโลกหน้าย่อมไม่มีแก่เขา เขาผู้ซึ่งมีจิตสงสัย จะไม่ได้รับความสุขเลย

(๔๑) ธนุชัย ผู้ที่สลัดกรรมด้วยโยคะ ผู้ที่ตัดความสงสัยด้วยญาณ และผู้ที่ดำรงอยู่ในอาตมัน กรรมทั้งหลายย่อมไม่เกาะเกี่ยวได้เลย

(๔๒) เพราะฉะนั้น ท่านจงบำเพ็ญโยคะตัดความสงสัยประจำจิตที่เกิดจากอัญญาณ(ความไม่รู้)นี้เสีย ด้วยคาบคือญาณของตน จงตื่นลุกขึ้นเถิด ภารต

ในด้านหลักแห่งการสละกรรมอันจัด เป็นความดีที่อยู่เหนือความดีทั้งปวง ศิตา เปิดเผยถึงวิธีการที่มนุษย์จะตัดขาดจากหนี่ทางใจ อันเกิดขึ้นจากการกระทำของตนใน อธิบายที่ ๕ ว่าด้วยกรรมสันยาสโยค โดยให้พระกฤษณะตรัสแก่อรชุนถึงวิธีสละกรรม

. . . (๒) สันยาสและกรรมโยคะทั้งสองนี้ ทำให้เราได้รับโมกษธรรม แต่ระหว่างกรรม สันยาส และกรรมโยคะทั้งสองนี้ กรรมโยคะประเสริฐกว่า กรรมสันยาส

(๓) ผู้ใดไม่มีความขิงขัง (ไม่ยินดียินดีร้าย) ไม่หวังผลอะไร ๆ ท่านพึงทราบเถิดว่า ผู้นั้นเป็นสันยาสี(ผู้สละกรรม) ทุกเมื่อ มหาพาหุ เพราะว่าผู้ที่ไม่มีความหวงหวงย่อมพ้นจากเครื่องผูกพันได้โดยง่าย ๆ

(๔) พาลชนย่อมกล่าวว่า หลักรู้และหลักปฏิบัติทั้งสองนี้ต่างกัน แต่บัณฑิตชนหากกล่าวเช่นนั้นไม่ ในระหว่างหลักรู้และหลักปฏิบัติ ทั้งสองนั้น ผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในทางใดก็ตามย่อมได้รับผลเหมือนกัน

(๕) สถานที่ซึ่งจะได้รับด้วยหลักรู้ก็ต้องได้ด้วยหลักปฏิบัติ ผู้ใด เห็นหลักรู้และหลักปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้นั้นชื่อว่าเห็นถูกต้อง

(๖) แน่ะ มหาพาหุ ส่วนการเสียสละกรรมโดยไม่มีหลักปฏิบัตินั้น ควรจะได้รับแต่ความทุกข์ มุณีผู้ประกอบโยคะ คือปฏิบัติ ย่อมเที่ยงที่จะถึงพรหม ได้โดยไม่ช้า

(๗) ผู้ซึ่งประกอบด้วยโยคะ มีจิตบริสุทธิ์ ขณะตนและอินทรีย์ได้แล
อาตมอันของสิ่งมีชีวิตทั้งปวงมีอยู่ในปรมาตมน์ แม้เขาทำอะไร ก็ย่อมไม่ติดอยู่ใน
ในสิ่งที่ทำ

การแสดงเจตนาบูชาพระผู้เป็นเจ้านี้ ได้แก่การไม่หวังผลในตัณหา ทาน ดบะ
ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ชำระให้ชีวาตมน์บริสุทธิ์ ทั้งนี้โดยกระทำอย่างไม่ติดอยู่ในกรรม และ
ไม่หวังผลแห่งการกระทำนั้น ในอรรถาธิบายที่ ๑๔ โสลกที่ ๕ และ ๖ ระบุไว้ว่า

. . . (๕) กรรม คือ ยัญ ทาน ดบะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรสละ มันเป็นสิ่ง
ที่ควรกระทำโดยแท้ ยัญ ทาน และดบะ เป็นเครื่องชำระให้บริสุทธิ์ของผู้รู้
ทั้งหลาย

(๖) แม้กรรมเหล่านี้ก็ควรทำโดยไม่ติดอยู่และโดยไม่หวังผล
ปารต ฝึเป็นความเห็นของอาตมาอย่างเด็ดขาด

ประเภทและวิธีปฏิบัติในยัญ ทาน ดบะ

ยัญ ทาน และ ดบะ เป็นสิ่งที่ภควทศิตาเสนอให้ปฏิบัติ ผู้เป็นคนดีควรแก่การ
ยกย่องตามนัยแห่งภควทศิตาจะต้องปฏิบัติในสามสิ่งนี้อันถือเป็นสิ่งที่เกิดจากเจตนาเพื่อบูชา
พระเจ้าโดยตรงและที่สำคัญคือจะต้องกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ แก่ตนเอง หรือ
เป็นการทำงานอย่างเสียสละ อรรถาธิบายที่ ๑๗ โสลกที่ ๑๑ ถึง ๒๔ แสดงรายละเอียดให้
เห็นว่า ยัญ ทาน และดบะ ควรมีลักษณะอย่างไร

. . . (๑๑) ยัญใด อันผู้ไม่หวังผลบูชาอยู่ตามวิธี โดยตั้งใจว่า "เป็นสิ่ง
ที่ควรบูชาเท่านั้น" ยัญนั้นเป็นของผู้ประกอบด้วยสัตวะ (สัตวะคือลักษณะความ
สงบผ่องใสของจิตใจอันจัดเป็นสิ่งที่ดี, เป็นความดี)

(๑๒) แต่ยัญใดที่ถูกบูชาเพื่อมุ่งผลหรือเพื่ออวดตัวเอง ท่านผู้ประเสริฐ
ในตระกูลภราดร จงทราบเถิดว่า ยัญนั้นเป็นของผู้ประกอบด้วยรชชะ (รชชะ คือ
ลักษณะความไม่บริสุทธิ์ หมั่นหมองในจิตใจ อันจัดเป็นสิ่งไม่ดี)

(๑๓) ยัญซึ่งไม่มีวิธี ไม่มีข้าวของถวายพระ ไม่มีมนตร์กำกับ
ไม่เป็นทักษิณา ปราศจากความเลื่อมใส ยัญชนิดนี้เรียกว่า เป็นของผู้
ประกอบด้วยตมะ (ตมะในที่นี้หมายถึง ลักษณะจิตใจที่ไม่สงบ, ไม่ผ่องใส
อันจัดเป็นสิ่งที่ไม่ดี)

(๑๔) การบูชาเทพเจ้า พรหมณ์ อาจารย์และนักปราชญ์ ความบริสุทธิ์
ความซื่อตรง พรหมจรรย์ และ ความไม่เบียดเบียน เหล่านี้จัดเป็นดบะส่วนร่างกาย

(๑๕) คำพูดอันไม่ทำความเดือดร้อน มีสัจย์ น่ารัก มีประโยชน์และ
การฝึกหัดสังวรยาย(ปริกรรม) เหล่านี้จัดเป็นตบะส่วนวาจา

(๑๖) ความผ่องใสแห่งใจ ความสงบแน่นแฟ้น ความนิ่ง การข่มใจ
ความบริสุทธิ์แห่งนิสัย เหล่านี้จัดเป็นตบะส่วนใจ

(๑๗) ตบะทั้ง ๓ อย่าง อันพวกโยคีผู้ไม่หวังผล บำเพ็ญแล้วด้วย
ศรัทธาชั้นสูง จัดเป็นตบะของผู้ประกอบด้วยสัตนะ (ความดีงาม)

(๑๘) ตบะที่ทำเพื่อได้รับชื่อเสียงเกียรติยศและการบูชา และทำโดย
ความอวดตัวนั้น ในที่นี้กล่าวไว้ว่าเป็นตบะของผู้ประกอบด้วยรชชะซึ่งเป็นสิ่งไม่
ยั่งยืน

(๑๙) ตบะที่ทำด้วยความโง่เขลาและเบียดเบียนตนเอง หรือทำเพื่อ
การทำลายผู้อื่นนั้น เรียกว่าเป็นตบะของผู้ประกอบด้วยตมะ

(๒๐) ทานที่ให้แก่ผู้ไม่เคยอุปัการะโดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ควรให้ (ตาม
หน้าที่หรือฐานะ) ในเทศะ กาละ และ ภาชนะอันสมควร ทานนั้น จัดเป็นทาน
ชนิดที่ประกอบด้วยสัตนะ

(๒๑) แต่ทานที่ให้ เพื่อตอบแทนผู้อุปัการะหรือว่าให้โดยหวังผล
อนึ่งให้แล้วเกิดความเสียหาย ทานนั้นจัดเป็นชนิดประกอบด้วยรชชะ

(๒๒) และทานที่ให้โดยไม่นับถือ และดูหมิ่นแก่ผู้ไม่สมควรรับ
ทั้งไม่เหมาะสมด้วยเทศะ ทานนั้น เรียกว่า ทานชนิดประกอบด้วยตมะ

(๒๓) โอม ตต สัต นี้เป็นคำจำกัด ๓ อย่าง เป็นชื่อของพรหม
พราหมณ์กิติ เวทกิติ และยัญกิติ ได้ถูกตั้งขึ้นด้วยคำจำกัดนั้นโดยครั้งแรก

(๒๔) เพราะฉะนั้น ผู้นับถือลัทธิพราหมณ์ ออกเสียงว่า "โอม"
เรื่อย ๆ ไป แล้วทำยัญ ทาน และตบะกรรม อันมีวิธีที่ได้กล่าวไว้แล้ว

(๒๕) ผู้จำนงต่อโมกษะ ออกเสียงว่า "หิต" แล้วจึงทำยัญ
ตบะกรรม และทานกรรมหลายอย่าง โดยไม่หวังผล

(๒๖) คำว่า "สัต" ได้แก่ ความมีและความดี อนึ่ง ปารถ
คำว่า "สัต" ยังหมายถึง ฤคผลกรรมอีกด้วย

(๒๗) ความตั้งมั่นในยัญ ตบะ ทาน กล่าวว่าเป็น "สัต" และ
กรรมสำหรับ ยัญ ตบะกรรม และทานนั้น ยังกล่าวว่าเป็น "สัต" เหมือนกัน

(๒๘) การบูชา การให้ทาน การบำเพ็ญตบะและกิจการอื่น ๆ ซึ่งทำโดย
ไม่มีศรัทธาเรียกว่า "อสัต" มันไม่มีประโยชน์ในโลกหน้าและโลกนี้เลย ปารถ

ข้อความที่ยกมานี้เป็นการแสดงเจตนาเพื่อบูชาพระเจ้า โดยแสดงออกมาเป็นการ
กระทำที่เป็นรูปธรรมปฏิบัติโดยถือ เป็นศาสนกิจที่ต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ คิดว่า

การปฏิบัติในโยนหรือการบูชา การให้ทานแก่บุคคลทั่วไป การบำเพ็ญตะบะ ต้องทำด้วยความศรัทธา การปราศจากศรัทธาจะทำให้การกระทำดังกล่าวไร้ผล ไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้ทำเลย ดังนั้นความศรัทธาจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแสดงเจตนาเพื่อบูชาพระเจ้าอย่างยิ่ง คิดาถือว่าการมี "สัต" หรือ สร้างกุศลกรรมนั้นเป็นเครื่องหมายของคนดี เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมประการแรกของภควทศิดาจึงยึดถือเอา "เจตนาที่จะบูชาพระเจ้า" อันประกอบด้วย การปฏิบัติในโยน ทาน ตะบะโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนแก่ตนเองและการทำในสิ่งที่มีมุ่งไปเพื่อการบูชาพระเจ้า เป็นสิ่งที่ควรทำ ควรปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติตามนี้อย่างสม่ำเสมอก็จัดว่าเป็นคนดี เป็นผู้กระทำดี

ข. ภควทศิดาถือเอาพระเจ้า เป็นมาตรฐานการสูงสุดในการตัดสินจริยธรรม

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมของภควทศิดามีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้าอย่างใกล้ชิด เนื่องด้วยพระองค์ทรงเป็นผู้ที่ศิดาถือว่าเป็นผู้บัญญัติ เกณฑ์ตัดสินดังกล่าว และทรงเป็นผู้บัญญัติกฎแห่งกรรมแต่ก็ทรงอยู่เหนือกฎ นั้นและควบคุมกฎแห่งกรรมด้วย ศัมภีร์ภควทศิดา ยอมรับในหลักการที่ว่า ผู้ใดทำกรรมอย่างใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น กฎแห่งกรรมตามความหมายของศาสนาฮินดูนั้น เป็นกฎซึ่งขึ้นอยู่กับพระเจ้า สำหรับบุคคลทั่วไปซึ่งดำรงชีพอยู่ในโลกนี้อันเป็นที่ซึ่งกฎแห่งกรรมส่งผลมีอำนาจครอบคลุมอยู่ ผู้ที่กระทำความดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ที่กระทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทน แต่ที่ว่า ผลของกรรมดีหรือกรรมชั่ว มีพระเจ้าเป็นผู้คอยจัดสรรให้บังเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ทำกรรม ผลกรรมจะเกิดขึ้นก็จะต้องมีพระเจ้ามาอำนวยการ กรรมไม้อาจจะส่งผลไปยังบุคคลผู้ทำได้หากปราศจากพระองค์ พระเจ้า ทรงบันดาลให้ผลของกรรม เกิดขึ้นตามควรแก่กรรมนั้น ๆ การกระทำที่มีคุณค่าจัดว่าดีหรือชั่ว นอกจากพิจารณาจากเจตนาที่บูชาพระเจ้า ยังนำเอาพระองค์เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ถือว่าจะมีการตัดสินขั้นสุดท้ายโดยพระเจ้าเป็นผู้ตัดสิน เมื่อบุคคลหาชีวิตไม่แล้วโดยชีวาทมันหรืออาตมมันจะถูกพิพากษาโดยพระเจ้าให้รับผลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ความคิดเช่นนี้นอกจาก ฮินดูแล้วยังปรากฏในศาสนาอื่นที่ยึดถือพระเจ้า เช่น ศาสนาคริสต์, อิสลาม เป็นต้น

การกระทำใดของบุคคล ถ้ามีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อความเข้าใจหรือเข้าร่วมกับพระเจ้า ก็จัดเป็นการกระทำที่ดี และย่อมจะต้องได้รับผลดี เป็นสิ่งตอบแทนจากการกระทำดังกล่าว การกระทำบางอย่าง ถ้าไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อความเข้าใจหรือบูชาพระเจ้าหรือเข้าใจใกล้ชิดพระเจ้า ก็จัดเป็นการกระทำชั่ว มีข้อที่น่าสังเกตคือ แม้ว่าบุคคลจะกระทำสิ่งเดียวกันแต่มีจุดมุ่งหมายต่างกัน คือ มิได้มุ่งบูชาพระเจ้า กับ มุ่งหมายที่จะบูชาพระเจ้า คุณค่าของการกระทำนั้นจะต่างกัน เช่น การฆ่าสัตว์ หากบุคคลกระทำไปโดยมุ่งผลประโยชน์ส่วนตัว นำมาบริโภคของตนโดยเฉพาะ ถือเป็นบาปแต่หากมีจุดมุ่งหมายระลึกถึงพระเจ้าเป็นเจ้า จัดเป็นการกระทำที่ดี ในแง่นี้จะเห็นได้ชัดว่า การกระทำและกฎแห่งกรรมมีพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นมาตรฐานสูงสุด

ความจงใจหรือความตั้งใจที่จะประกอบกรรมที่เรียกว่า "เจตนา" ในพุทธปรัชญานั้น ในปรัชญาฮินดู โดยเฉพาะภควิหิตาภคิถือว่าเป็นสาเหตุของกรรมอันมีผล แต่เจตนาในการประกอบกรรมผูกพันอยู่กับพระเจ้า หรือมีพระเจ้าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการทำความดี, กระทำกรรมดี จัดเป็น "เจตนาดี" ส่วนการกระทำใดที่มีจุดประสงค์ตรงกันข้าม แม้จะเป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือส่งผลเสียใด ๆ ก็จัดว่าเป็นกรรมที่ทำด้วยอำนาจของอริยา ย่อมเป็นไปเพื่อความติดข้อง เรียนว่าตายเกิดในสังสารวัฏต่อไป ซึ่งวิธีการที่จะก่อให้เกิดวิद्याอันเป็นเหตุให้ถึงการสิ้นกรรมทั้งปวงนั้น ได้แก่การมีความรักดีในพระเจ้าตามหลักแห่งความรักดี การรู้แจ้งในสภาวะของพระเจ้าตามหลักรู้และการเข้าถึงพระเจ้าตามหลักปฏิบัติตนเอง ภควิหิตาภคิถือว่า มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งปวงรวมทั้งสรรพสิ่งในจักรวาลเกิดมาจากพระเจ้า โดยการรวมตัวของปุรุષะและประภฤติด้วยอำนาจของพระเจ้า หรือเรียกชื่อหนึ่งว่า "ปุรุชโชตมะ" และเมื่อชีวาตมันอันเป็นตัวตนของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นบรรลุโมกษะ (ความหลุดพ้นจากวัฏสังสาร) ด้วยอำนาจของผลกรรมและความเมตตาของพระเจ้าเป็นเจ้า ประกอบเข้าด้วยกันแล้ว ก็จะกลับคืนไปสู่พระเจ้า อีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้คิตาจึงถือว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดของการกระทำอยู่ที่พระเจ้า พระองค์ทรงเป็นมาตรการวัดคุณค่าสูงสุดในการกระทำต่าง ๆ ดังนั้นผลของการกระทำจึงเป็นไปตามกฎของเหตุผลที่ไม่เป็นอิสระ แต่อิงอาศัยในความเที่ยงแท้ความเป็นนิรันดร์ และความเป็นตัวตนสมบูรณ์ของพระเจ้า

. . . กฎแห่งเหตุผลก็ดี ผลของกรรมตามกฎแห่งเหตุผลก็ดี ล้วนเป็นไปตามความจริงแท้แห่งพระเจ้าทั้งสิ้น ภายใต้การควบคุมของพระเจ้า ผลของกรรมดีย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบกรรมดี และผลของกรรมชั่วย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบกรรมชั่ว ภายใต้พระเมตตาของพระเจ้า กล่าวคือ กรรมดีและกรรมชั่วของบุคคลมีพระเจ้า เป็นผู้ตัดสินในขั้นสุดท้าย (จิวรรณ ชินะโชติ ๒๕๒๓, ๔๔)

สำหรับปรัชญาภควิศิตา "พระเจ้า" เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง มีอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง หรือเสื่อมสลาย เป็นตัวตนสูงสุด เป็นสิ่งสมบูรณ์ และเป็นที่ยิ่งอาศัยของสรรพสิ่ง โลกนี้มนุษย์และจักรวาลมีต้นกำเนิดมาจากพระเจ้า พระเจ้าเป็นที่มาของสรรพสิ่งและเป็นที่สุดแห่งสรรพสิ่ง ในอรรถาธิบายที่ ๑๑ คือ "วิศวรูปทรรคนโยค" โศลกที่ ๓๒, ๓๓ และ ๓๔ ได้แสดงลักษณะอันสำคัญของพระเจ้าตามทัศนะของคิตานั่นคือ การที่พระองค์ทรงเป็นผู้กำหนดความเป็นไปทั้งปวงของมนุษย์ พระเจ้าเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตาย "ความตาย" เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้กำหนดให้แก่มนุษย์ โดยกำหนดว่าเป็นลักษณะสภาวะที่แน่นอนสำหรับมนุษย์ มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกจะต้องตกอยู่ในชะตากรรมนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความตายเป็นสิ่งที่พระเจ้าได้กำหนดแก่มนุษย์ไว้ล่วงหน้าแล้วด้วยอำนาจของพระองค์ โศลกที่ ๓๒, ๓๓ และ ๓๔ กล่าวว่า

. . . (๓๒) อาตมาเป็นกาล กระทำการผลาญโลก แม้เว้นท่านเสียแล้ว จะอยู่ไม่ได้เลย

(๓๓) ฉะนั้น ท่าน(อรชุน) จงลุกขึ้น จงรีบกระตือรือร้นเพราะขณะศัตรู จงเสวยราชสมบัติอันมีเกียรติ พวกเหล่านี้อาตมา(พระเจ้า) ประหารเสียก่อนแล้ว อูกรท่านสัพยะสาริน(ผู้ยิงธนูได้ทั้งขวาและซ้าย) ท่านจงเป็นผู้บัญชาการเถิด

(๓๔) โทธนะ ภิษมะ ชยัทรถ กรรณ และนักรบอื่น ๆ อาตมาได้ฆ่าเสียแล้ว ท่านจงชนะ จงอย่างกลัว รบชิต จงเป็นผู้ชนะปางศัตรูในสนามรบ

จากเนื้อความเหล่านี้แสดงลักษณะของอำนาจแห่งพระเจ้าในทัศนะคิตาว่า พระเจ้าทรงเป็นผู้กำหนดจุดหมายแห่งชีวิตมนุษย์ และลิขิตชีวิต โดยให้มนุษย์มีความตาย เป็นสิ่งสิ้นสุดแห่งชีวิตในโลก จากโศลกข้างต้น พระเจ้าได้ทรงตัดสินหรือกำหนดชีวิตของเหล่านักรบนี้เสียก่อนแล้วให้ตาย แม้ว่าจะไม่ตายในสนามรบก็ต้องตาย ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตูวอรชุนเป็นเพียงแต่เป็นเครื่องมือของพระเจ้าในการทำตามความประสงค์ของพระองค์

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งอันเกี่ยวเนื่องกับพระเจ้าในฐานะที่จัดว่าเป็นแหล่งกำเนิดของความดี ซึ่งสัมพันธ์กับทศพิธราชธรรมที่ได้อ้างอิงไว้ ปรากฏหลักฐานอยู่ในอรรถนิธานที่ ๑๐ (วิภูติโยค) โคลกที่ ๓ ถึง ๑๑ ดังนี้

. . . (๓) ผู้ใดตรัสรู้ธาตุมาซึ่งไม่เกิด และไม่มีต้นเงื่อน เป็นเจ้าโลก
ผู้นั้นไม่ม่งมาย ย่อมพ้นจากปางบาปในมฤตยูโลก

(๔) พุทธิ (ปัญญา) ญาณ (ตรัสรู้) อสมิมหะ (ความไม่หลง)
กษมา (ขันติ) สัตย์ (ความจริง) ทมะ (การข่มอินทรีย์ภายนอก) คมะ (การข่ม
อินทรีย์ภายใน) สุข (ความสบายกายสบายใจ) ทุกข์ (ความไม่สบายกาย
ไม่สบายใจ) ภพ (ความมี, ความเป็น) อภาวะ (ความไม่มีไม่ เป็น, ความตาย)
ภยะ (ความกลัว) และอภยะ (ความไม่กลัว)

(๕) อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน, ความเมตตา, ความไม่รุนแรง)
สมตา (ความสม่ำเสมอ) อหิงสา (ความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่, ความสันโดษ)
คปะ (ธรรมอันเป็นเครื่องเผาผลาญกิเลส) ทาน, ยศ (ความรุ่งเรือง)
อยศ (ความไม่รุ่งเรือง) ภาวะมีอย่างต่าง ๆ เหล่านี้ ของสัตว์ทั้งหลาย ย่อม
มีมาจากอาตมาโดยแท้

(๖) หมู่สัตว์โลกทั้งหลายเหล่านี้ เกิดขึ้นมาในโลกของท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นคือ พระฤๅษีเจ็ดตนและพระมนูสี องค์ในครั้งแรก (ท่านเหล่านั้น) มีภาวะ
อยู่ในอาตมานั้น เกิดจากความจงใจของอาตมา

(๗) และผู้ใดรู้วิภูติโยค (การสำแดงของพระเจ้าหรือ "glory
manifestation") ของอาตมาโดยถ่องแท้ ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าประกอบด้วย
โยคะอันไม่หวั่นไหว ในข้อนี้ไม่ต้องสงสัย

(๘) อาตมาเป็นอุปศัการณ์ (เหตุ เป็นแดนเกิด) ของสิ่งทั้งปวง
สิ่งทั้งปวงย่อมมีพฤศจิกายน์จากอาตมา พุทธชน (ปัญญาชน, คนฉลาด) ประกอบด้วย
ภาวะ (คือศรัทธาและภักดี) รู้อย่างนี้แล้วย่อมสมคบอาตมาได้

(๙) ผู้มีจิตแนบแน่นอยู่ในอาตมา ผู้มีปราณคือ ชีวีตแนบแน่นอยู่ใน
อาตมา เข้าใจซึ่งกันและกัน และกล่าวถึงแต่อาตมา ย่อมยินดีและร่าเริง
อยู่เป็นนิตย์

(๑๐) ผู้ที่มีสมาธิเนื่องนิตย์ คบอาตมา ด้วยเหตุปริตีก่อนอื่น อาตมา
ย่อมให้พุทธิโยคะ (โยคะเพื่อการตรัสรู้) ซึ่งทำให้เขาบรรลุอาตมาได้ (คือ
ถือว่า ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าถึงพระเจ้าจะได้รับรางวัลจากพระองค์ พุทธิโยคะ หรือ
Integration of Soul)

(๑๑) เพื่ออนุเคราะห์เขาทั้งหลาย เหล่านี้เอง อาตมาผู้ตั้งอยู่ใน
ภาวะของตน ย่อมขจัดความมืดที่เกิดจากอัญญาณ ด้วยญาณประทีปอันสว่างจ้า

ในแง่จริยศาสตร์ของภควัทศิดา คุณธรรมที่สำคัญ เช่น พุทธิ(ปัญญา), ญาณ
(ความรู้) อัมโมหะ(ความไม่ลุ่มหลง), กษมา(ขันติหรือความอดทน), สัตย์(การพูด
ความจริง), ทมะ(การข่มอินทรีย์ภายนอก), สมะ(การข่มอินทรีย์ภายใน), อหิงสา
(ความ เมตตา, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น), สมตา(ความมีจิตใจมั่นคงสม่ำเสมอ) อหิงสา
(ความ เมตตา, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น), ทาน(การบริจาคสิ่งของ, การให้), ตบะ(การบำเพ็ญ
เพียรเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สามารถขจัดกิเลส) ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องเสริมสร้างให้คนเป็นคนดี
โดยสมบูรณ์ คนที่ยึดมั่นในจริยศาสตร์ตามที่ปรากฏในภควัทศิดา จำเป็นต้องดำรงไว้ซึ่ง
คุณธรรมเหล่านี้ให้ครบถ้วน ผู้ที่พยายามหมั่นฝึกฝนตนให้เข้าถึงคุณธรรมเหล่านี้ แม้จะยังไม่
ครบถ้วนทุกประการ แต่ก็นับได้ว่ามีความตั้งใจดี มีความศรัทธาและความเพียร จัดได้
ว่ามีเจตนาดี นั่นคือ เจตนาที่จะบูชาพระเจ้า การกระทำดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอน
ในการปฏิบัติ เป็นขั้น ๆ ไป เริ่มด้วยการแสวงหาญาณ(ความรู้) ที่จะทำให้ปฏิบัติได้อย่าง
ถูกต้อง โดยการศึกษาแนวทางปฏิบัติจากคัมภีร์ภควัทศิดานี้เป็นหลักชี้แนะ แล้วนำไปปฏิบัติ
ด้วยความศรัทธา ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอสำหรับคนทั่วไปผู้ซึ่งยังมิได้ปฏิบัติตามแนวทาง
จริยธรรมของศิดาอย่างเต็มที่นั้น อาจจะเป็นด้วยขาดความรู้ตามหลักเรื่องของศิดาหรือด้วย
ประการใดก็ตาม ขอเพียงแต่ให้เขาเป็นผู้มีความเชื่อ มีศรัทธา มีความรักดีต่อพระเจ้า
เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจก่อนและปฏิบัติตามคำ สอนของพระองค์ในภายหลัง เพียงเท่านี้
ตามทัศนะของศิดาก็จัดว่า เขาเป็นคนดีอยู่บ้างแล้วเพราะมีความตั้งใจดี พระเจ้า
จึงเป็นแก่นหรือแกนกลางซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อศาสนิกชนและการเป็น คนดีของศิดา การ
ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามทัศนะนี้ก็มุ่งที่จะ เข้าถึงในพระองค์เป็นจุดหมายหลัก ศิดาถือว่า
แม้แต่คนชั่วหรือมีความประพฤติดำทราวม หากมีศรัทธาในพระเจ้าและคิดที่จะกลับตัว
กลับใจใหม่ก็ยังไม่สายเกินแก้ ดังปรากฏหลักฐานระบุที่คณะดังกล่าวนี้ในอถยายที่ ๔
โศลกที่ ๒๗, ๒๘, ๓๐, ๓๒ ดังนี้

. . . สิ่งที่ท่านกระทำ สิ่งที่ท่านบริโภค สิ่งที่ท่านบูชา สิ่งที่ท่านถวาย และสิ่งที่ท่านกระทำตบะ แน่ะ เกานเดย สิ่งนั้น ๆ ท่านจงมอบถวายแก่อาตมา ท่านจักพ้นจากกรรมพันธะอันส่งผลดีและไม่ดีด้วยอาการอย่างนี้ ท่านผู้มีจิต ประกอบแล้วด้วย สนิยาสโยคะ (การสละผลแห่งการกระทำทุกสิ่งแต่พระเจ้า และทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่) จักเข้าถึง อาตมมันได้ แม้หากว่า ผู้ประพาศิตำทรมคบอาตมาโดยไม่รักติดต่อกับสิ่งอื่นไซ้ร้ ควรถือว่า เขาเป็นคนดีโดยแท้ เพราะว่าเขามีความตั้งใจชอบ จริยอยู่ ปารถ แม้ผู้ซึ่งมีบาปเป็นบ่อเกิด สตรี แพศย์ ชูทร แม้เขาเหล่านั้นอาศัย อาตมมันมั่นคงแล้ว ย่อมบรรลุมรรคได้

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในทัศนะของคัมภีร์ภควัทคีตา จึงสรุปรวมลงได้

“ คือตัดสินจากเจตนาในการบูชาพระเจ้า ”

ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของจริยธรรมนั้นต่อไปเราจะพิจารณาลักษณะของคนดีและคนชั่ว ของภควัทคีตา ซึ่งสามารถจะทำให้เข้าใจในหลักของลักษณะความประพฤติหรือรูปแบบ ของความประพฤติของบุคคล อันเป็นที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ อันจะช่วยให้เข้าใจ ในเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมได้ดีขึ้นเพราะลักษณะของคนดีและคนชั่วมีความ เกี่ยวพันกับ เกณฑ์ตัดสินดังกล่าวอย่างใกล้ชิด

ไทวาสุรสมบัติหรือลักษณะของคนดี

ภควัทคีตา กล่าวถึงลักษณะของคนดีและคนชั่ว อันเป็นการแสดงถึงลักษณะของ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาต่อสังคมและไม่พึงปรารถนาต่อสังคมในอถุบายที่ ๑๖ (ไทวาสุรสมบัติ วิชาคโยค) ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะคนดีและคนชื่อนี้ต่างกันตรงที่คนดีมุ่งปฏิบัติเพื่อสนอง พระประสงค์ของพระเจ้า แต่คนชั่วฝ่าฝืนพระประสงค์ ไทวาสุรสมบัตินี้เป็นการบรรยายถึงคุณธรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งทำให้บุคคลเป็นคนดีตามทัศนะ ของปรัชญาภควัทคีตา อถุบายที่ ๑๖ โสลกที่ ๑ ถึง ๓ ระบุว่า

. . . (๑) ความไม่กลัว ความบริสุทธิ์แห่งใจ การปรนนิบัติตามหลักรู้ ทาน ทมะ (การบังคับอินทรีย์ภายนอก) ยัชญ (ทำพิธีบูชา) สาธยาย ตบะ ความซื่อตรง

(๒) อหิงสา สัตย์ ความไม่โกรธ การบริจาค ศานติ การไม่ล่อเสียด ความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย การไม่หวั่นไหวแห่งอินทรีย์ ในเมื่อสัมผัสกับอารมณ์ ความอ่อนโยน ความละเอียด ความไม่ล่อลัก

(๓) เดช(กำลังใจ) กษมา(การไม่ถือโทษผู้อื่น, ความอดทน) ธฤติ(ความมั่นคงทางใจ) เสาจะอัทโรห(ความไม่ริษยาผู้อื่น) ความไม่ยกตนข่มท่าน การตะ เหล่านี้เป็นสมบัติของผู้เกิดในเทพนิกาย (คนดี)

นอกจากนี้คัมภีร์ภควัทคีตา ยังกล่าวถึงคุณสมบัติหรือลักษณะของคนดีไว้ใน อธิบายที่ ๑๒ (ภักติโยค) โศลกที่ ๑๓ ถึง ๒๐ ดังนี้

. . . (๑๓) ผู้ไม่เกลียดชังต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีเมตตา กรุณาโดยแท้ ปราศจากมมังการ(การถือเอาว่าเป็นของเรา) อหังการ(การถือเอาว่าเรา เป็นอย่างนั้นอย่างนี้) สมำเสมอในทุกข์และสุข คอยแต่จะให้ภัย

(๑๔) มีสันโดษเนื่องนิศย์ เป็นผู้ประกอบในสมาธิ ชังคับใจอยู่ มีความ ตั้งใจมั่นคง มีใจและปัญญาแน่นแน่นในอาตมา(ในพระเจ้า) ภักดีต่ออาตมา เขาผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของอาตมา

(๑๕) โลกไม่เดือดร้อนจากผู้ใด และผู้ใดไม่เดือดร้อนจากโลก ผู้ใดพ้นจากความยินดี ความยินร้าย ความกลัว ความเดือดร้อน ผู้นั้น ๆ เป็น ที่รักของอาตมา

(๑๖) ผู้ใดไม่มุ่งต่ออะไร บริสุทธิ ชมักเขม้น วางเฉย พ้นความกลัว สละการปรารถนาทุกสิ่ง ภักดีต่ออาตมา ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา

(๑๗) ผู้ใดไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ไม่เศร้าโศก ไม่มุ่งหวังอะไรๆ สละความดีและความชั่ว มีความภักดี ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา

(๑๘) คนใดวางตนสมำเสมอในศัตรูและมิตร ในการได้รับความนับถือ และการถูกอุหมิ่น มีความสมำเสมอในหนาว ร้อน สุข ทุกข์ เว้นจากการคลุกคลี

(๑๙) คนที่วางตนให้เท่ากันในดินท่าและสรรเสริญ มีความนิ่ง มีสันโดษในทุกอย่างไม่ติดที่อยู่ มีความเห็นมั่นคง มีภักดี ย่อมเป็นที่รักของอาตมา

(๒๐) ผู้ใดตั้งมั่นในศรัทธา นับถืออาตมา(พระเจ้า) เป็นอย่างยิ่ง มีภักดีบำเพ็ญมฤตธรรมตามที่กล่าวมานี้ ผู้นั้นเป็นที่รักยิ่งของอาตมา

การมีความเชื่อมั่นต่อคำสอนในคัมภีร์พระเวท เชื่อมั่นต่อพระเจ้า และเชื่อโดย ทำตามถ้อยคำสั่งสอนตามคัมภีร์อย่างปราศจากความสงสัย คลางแคลงใจ เรียกว่า "มีศรัทธา" และผู้มีศรัทธาก็จัดว่าเป็น "คนดี" ในทัศนะของคีตาเพราะมีเจตนาบูชาพระเจ้า และมุ่งทำตามพระประสงค์ของพระองค์

อสุรสมบัติหรือลักษณะคนชั่ว

อัยยาศัย ๑๖ โทลภที่ ๔, ๗ ถึง ๒๓ ได้ระบุลักษณะที่เรียกว่า "อสุรสมบัติ" หรือ ลักษณะของคนชั่วไว้ดังนี้

. . . (๔) ทัมภะ (ความถือด้านจงทองโดยคิดว่าตนมีธรรมดี, เย่อหยิ่งถือดี) ทรธรรป (ความกระด้างกระเดื่อง) อติมานะ โกรธ ปารุชยะ (การพูดจาหยาบคาย) และอชฌาน (ความไม่รู้จริง) เหล่านี้แหละ ปารถะ เป็นสมบัติของผู้เกิดใน อสุรนิกาย (หมายถึงคนชั่ว, คนเลว)

(๗) ขนพวกอสุรนิกาย ไม่รู้จักประวิตตะ (การกระทำที่ถูกต้อง) และนิริตติ (การกระทำที่ไม่ถูกต้อง) ไม่รู้จักความสะอาดและข้อประพฤติกวามสัตย์จริงยอมไม่มิโนพวกเขาเหล่านี้

(๘) พวกอสุรนิกายเหล่านั้น กล่าวว่า โลกไม่มีความจริง ไม่ใช่เป็นที่อยู่อาศัย ไม่มีพระเจ้า ไม่มีอะไรอื่นนอกจากเกิดมาร่วมประเวณีซึ่งกันและกัน ชันมีกามเป็นมูลเหตุ

(๙) พวกอสุรนิกายเหล่านี้ มีช้อยาศัยเสื่อม โดยอาศัยมิจฉาภิรูณี จึงเป็นผู้มีปัญญาน้อย มีกรรมอันร้ายกาจ ไม่เกื้อกูลแก่โลก เขาย่อมทำให้เกิดความเสื่อม

(๑๐) ผู้ประกอบด้วย ทัมภะ มานะ (ความถือตัว) และมทะ (ความมัวเมา) ประพฤติไม่สะอาด อาศัยกามชันยากที่จะเต็มได้ มีความเห็นผิด ประพฤติไปเพราะโมหะ

(๑๑) ผู้อาศัยดวงความคิด ชันไม่สิ้นสุด นอกจากจะสิ้นสุดลงในความตาย เสวยกามเป็นอย่างยออด เพียงนี้เท่านั้น เป็นความแน่ใจของเขา

(๑๒) เขาเป็นผู้ถูกมัดโดยบ่วง คือความหวังตั้งร้อยอย่าง อาศัยกามและโกรธ พยายามสะสมทรัพย์โดยวิธีไม่ยุติธรรมเพื่อบริโภตกาม

(๑๓) เราได้รับทรัพย์ในวันนี้แล้ว สิ่งนี้จักสมมโนรถ ทรัพย์นี้มีอยู่แล้ว แม้ทรัพย์ก้อนใหม่ ก็จักมีแก่เราอีกด้วย

(๑๔) ศัตรูนั้นเราขจัดเสียแล้ว และเราจักกำจัดศัตรูอื่น ๆ อีกด้วย เราจะเป็นผู้ใหญ่ เราจะเป็นผู้บริโภค เราจะเป็นผู้ถือสิทธิ์ เรามีกำลัง เรามีสุข

(๑๕) เราเป็นผู้มั่งคั่ง มีตระกูลสูง ไม่มีใครอื่นที่จะเทียมเราได้ เราจักบูชาอัยย จักให้ทาน และจักรุ่งเรือง ดังนั้นเขาหลงไปด้วยอชฌาน (ความไม่รู้)

(๑๖) หมุนไปด้วยความคิด ดังหลายอย่าง ถูกข่าย คือโมหะห่อหุ้มไว้แล้ว ช้องอยู่ในการเสวยกาม ย่อมตกลงไปในนรก คือ ความไม่บริสุทธิ์

(๑๗) เขายกย่องตนเอง ไม่หอบน้อมใคร ประกอบด้วยความ
เมตตาภัยและถือตัว ทำโยคีโยคีในนาม(คือทำแต่เพียงชื่อ มิได้ตั้งใจทำจริงจัง)
ปราศจากวิธีการโดยัมภะ

(๑๘) ผู้อาศัยอหังการ กำลัง ความกระด้าง กาม โกรธ
ละเมิดอาตมาในตนเองและในตัวของผู้อื่น ยิ่งไปด้วยความริษยา

(๑๙) ในโลกนี้ ผู้ซึ่งละเมิด ดูร้าย เป็นคนชั่วช้าต่ำทราม
อาตมา(— ทุ่มมันลงไป ในกำเนิดอสูร นั้นแหละเสมอ ๆ
ซึ่งเป็นกำเนิดที่ไม่ดีงาม

(๒๐) ดูก่อนเกานเตยะ ผู้โง่เขลาได้กำเนิดอสูรทุก ๆ ชาติ
จะไม่ถึงอาตมาเลย มีแต่จะถึงคติอธรรม(ความชั่วช้าต่ำทราม)

(๒๑) ประตูนรกนี้มี ๓ อย่าง ซึ่งเป็นเครื่องนิบหนายของตน คือ
กาม โกรธ และโลภ ฉะนั้นควรสลละสามประตูนี้เสีย

(๒๒) เกานเตยะ นรผู้พ้นจากประตูสามอย่างแห่งตมนี้แล้ว ตั้งใจ
ประพฤติความดีงามเพื่อตน แต่นั้นจะได้รับบรมคติ(ทางพ้นทุกข์)

(๒๓) ผู้ใด เลิกพิธี อันอยู่ในคัมภีร์เสีย ประพฤติตามความปรารถนา
ของตน ผู้นั้นย่อมไม่ได้รับความสำเร็จ ไม่ได้รับความสุข และไม่ได้รับบรมคติ

(๒๔) เพราะฉะนั้น ในกิจอันควรทำและไม่ควรทำ คัมภีร์เป็น
ประมาณ(แบบปฏิบัติ)ของท่าน เมื่อรู้จักอันกำหนดวิธีตามคัมภีร์แล้ว ท่านควรทำ
กรรมในโลกนี้

สัจจภาพสูงสุดในทัศนะของภควัทคีตา

ปรัชญาของคัมภีร์ภควัทคีตานี้ เสนอความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้า
กับมนุษย์อย่างมีเอกลักษณ์ที่เด่นกว่างานปรัชญาชิ้นอื่น ๆ ของอินเดีย ดังนั้นเพื่อความเข้าใจ
ที่มีลักษณะกระจำจัดและกว้างขวางยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าจึงขอยกเอาข้อเขียนของศาสตราจารย์
ฟอยเยอร์สเตน นักปราชญ์ชาวเยอรมันซึ่งท่านได้วิเคราะห์หัมโนทัศน์เรื่อง "พระเจ้า" หรือ
ความจริงสูงสุดในคัมภีร์ภควัทคีตาโดยเขียนไว้เป็นบทความในหนังสือชื่อ "Introduction
to the Bhagavad Geta : Its Philosophy And Cultural Setting"

เขียนโดย Georg Feuerstein พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ The Anchor Press Ltd,
London ปี ๑๙๗๔ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

. . . คัมภีร์อุปนิษัตถุจะเป็นแหล่งใหญ่หรือบ่อเกิดของปรัชญาลัทธิต่าง ๆ ของอินเดีย ภาควิชาศึกษาก็เช่นกัน คัมภีร์นี้เกิดขึ้นในหมู่นักบวชศาสนาฮินดูในกายวณะ คือ นักบวชพระนารายณ์และพระกฤษณะ ก็คือ ภาควิชาดารภาคหนึ่งของพระนารายณ์ จุดที่น่าสนใจคือความคิดแบบนี้ทำให้ชาวฮินดูในกายอื่น ๆ เช่น นิกายไวษณะ ยอมรับนับถือ คัมภีร์ภควทศิดาด้วย เมื่อมองในแง่พื้นฐานความเชื่อทั่ว ๆ ไป ทางปรัชญา คัมภีร์ภควทศิดาเป็นลัทธิที่จัดในกลุ่มเชื่อเรื่องมีพระเจ้าองค์เดียว หรือ เอกเทวนิยม จากการวิเคราะห์ที่ค้นคว้าประวัติศาสตร์ปรัชญาอินเดีย นักศึกษาลงความเห็นกันว่า ความคิดเรื่องพระเจ้าที่พูดถึงในภควทศิดาเป็นความคิดที่สืบทอดมาจากลัทธิ "ปัญจราตระ" อันเป็นลัทธิทางความคิดที่มีอยู่ก่อน พุทธศาสนา ซึ่งได้จัดอยู่ในปรัชญาสายนาสติกะ กล่าวคือไม่รับความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ หรือ ความถูกต้องของคัมภีร์พระเวท เป็นแม่บทสูงสุด (Georg Feuerstein 1974, 72-73)

ด้วยเหตุที่พระกฤษณะในศิตานันกล่าวว่ากันว่า คือภาควิชาดารของพระเจ้า ผู้ที่ฟังอย่างผิวเผินจึงอาจเข้าใจผิดว่า มโนทัศน์เรื่องพระเจ้าในศิตาอยู่ในข่ายความคิดตามลัทธิ มานุษยสังหรณนิยม หรือการมองพระเจ้าในลักษณะเป็นสัตว์นรกภาพที่มีรูปร่างเป็นบุรุษ บุคคลอย่างมนุษย์ แต่ถ้าหากได้ศึกษาศิตาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า "พระเจ้าในศิตาไม่อยู่ในข่ายของความคิดนี้" แต่จะเป็นในรูปแบบพระเจ้าในลักษณะความคิดตามลัทธิ "สหพัตต เทวนิยม" (ผู้บัญญัติศัพท์ในภคภาษาไทย คือ ท่านอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ)

ลัทธิสหพัตต เทวนิยม คือ ลัทธิที่เชื่อว่าสรรพสิ่งทุกอย่างทุกอย่างแม้กระทั่งมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ นั้น ดำรงอยู่ในพระเจ้า แต่พระเจ้าไม่ใช่ทุกสิ่งทุกอย่างเหล่านั้นกับทั้งสรรพสิ่งทั้งหมดทั้งสิ้นทั้งปวงนั้น แม้เมื่อรวมกันแล้วก็ไม่อาจใช้อธิบายความมีอยู่เป็นอยู่หรือสภาวะของพระเจ้าได้อย่างสมบูรณ์ เอกภพหรือแม้แต่กาลาวาศทั้งปวง เป็นแต่เพียงผลิตรกรรมของพระเจ้าเท่านั้น ดังเช่นพระกฤษณะได้อธิบายให้อรชุนฟังไว้ใน อัธยายที่ ๔ โสลกที่ ๔ ว่า "เอกภพทั้งสิ้นนี้ แผ่ขยายออกไปโดยอาตมา ผู้ซึ่งมิได้สำแดงตนให้ปรากฏในลักษณะที่เป็นรูปร่างใด ๆ สรรพสิ่งทั้งหมดทั้งปวงดำรงอยู่ในอาตมา แต่อาตมามิได้ดำรงอยู่ในสรรพสิ่งเหล่านั้น" คำว่า สรรพสิ่ง ที่พระกฤษณะกล่าวนี้หมายรวมแม้กระทั่งภาวะต่าง ๆ เช่น ความมีแสงสว่างหรือพลังงานต่าง ๆ ด้วย พระเจ้าก็คือสภาพสูงสุดที่โอบล้อมอุ้มสรรพสิ่งสรรพภาวะนี้ทั้งหมดไว้

ข้อที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดพลาดขึ้นได้คือ พระกฤษณะ เป็นพระเจ้าที่ปรากฏในร่างของมนุษย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งมีรูปร่างเป็นบุรุษบุคคล ลมิตัวตน อย่างมนุษย์และได้ชื่อเรียกว่า "พระกฤษณะ" นั้น เป็นมนุษย์ และในขณะที่เดียวกันมนุษย์ที่ได้ชื่อว่าพระกฤษณะนี้ ก็เป็น "พระเจ้า" ด้วย ตรงจุดนี้เองซึ่งมโนทัศน์ว่าด้วย "พระเจ้า" ของคัมภีร์ภควัทคีตา ถูกเข้าใจผิดโดยถูกมองว่าเป็นความคิดในลัทธิมานุษยสังขยานิยมตั้งที่กล่าวมาแล้ว ประเด็นที่ต้องแก้ความเข้าใจตรงนี้ก็คือ ตัวตนในรูปร่างมนุษย์ซึ่งได้ชื่อว่าพระกฤษณะนั้นไม่ใช่ทั้งหมดทั้งปวงของพระเจ้า พระกฤษณะเป็นแต่เพียงอาการที่พระเจ้าสำแดงให้ปรากฏด้วยอำนาจมายาที่พระเจ้ามีอยู่โดยให้การสำแดงครั้งนี้ปรากฏออกมาในรูปของมนุษย์ กล่าวคือร่างของพระวิษณุที่ปรากฏให้เห็น จำต้อง สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์โดยเห็นในรูปของมนุษย์ที่มีนามว่าพระกฤษณะนั้น ไม่ใช่รูปร่างและร่างทั้งหมดทั้งปวงของพระวิษณุอันมีฐานะเป็นพระเจ้า พระกฤษณะจึงเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้น คล้าย ๆ กับว่าเรามองเห็นร่างของพระกฤษณะได้ไม่หมด เห็นแต่เพียงในลักษณะขอบเขตที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งเท่านั้น พระกฤษณะคือการปรากฏพระองค์ในรูปของมนุษย์ เป็นคล้ายตัวแทนของพระองค์ พระองค์ปรากฏตัวในพระองค์เอง และเพื่อปรากฏในร่างมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้การติดต่อสื่อสารสัมผัสระหว่างพระองค์กับมนุษย์ซึ่งล้วนดำรงอยู่ในพระเจ้าให้เหล่านมนุษย์โดยเฉพาะอรชุนได้ ระหนักหรือสำเหนียกรู้ถึงความสัมพันธ์อันนี้ การเปรียบเทียบอาจช่วยให้เข้าใจหรือมองเห็นภาพพระเจ้าของคัมภีร์ภควัทคีตา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

พระกฤษณะเป็นภาค "อวตาร" ซึ่งคือ "พระเจ้า" มโนทัศน์ของคำว่า "อวตาร" ในที่นี้อาจทำให้สับสนได้ เพราะการอวตารของพระวิษณุมาเป็นพระกฤษณะนี้ ต่างจากการอวตารของพระนารายณ์ (อีกนามหนึ่งของพระวิษณุ) มาเป็นพระรามในวรรณกรรมหรือตำนานฮินดู เรื่อง "รามเกียรติ์" (รามายณะ) ซึ่งคนไทยเรารู้จักกันดี ต้นเค้าของความแตกต่างของการเข้าใจมโนทัศน์ของคำว่า "อวตาร" นี้มีสาเหตุมาจากความแตกต่างในความคิดเรื่องฐานะของความเป็นพระเจ้าของพระวิษณุในจารีตลัทธิทางปรัชญาและศาสนาที่แตกต่างกัน พระวิษณุเรื่องพระนารายณ์ในรามเกียรติ์มีฐานะเป็นเพียงเทพเจ้าองค์หนึ่งเท่านั้น ในขณะที่พระวิษณุตามคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นพระเจ้าซึ่ง เป็นทั้งพระผู้สร้างและผู้ทำลาย เป็นสัจจภาพสูงสุดที่โอบอุ้มสรรพสิ่ง สรรพภาวะไว้ สัจจภาพ

สูงสุดนี้ไม่ปรากฏเป็นรูปร่างใด ๆ แต่ว่าสรรพสิ่งสรรพภาวะซึ่งดำรงอยู่ในพระองค์อาจมีรูปร่างได้ พอยเยอร์สเตนถึงกับแสดงความคิดเห็นว่าแม้แต่พรหมันและอาดมันซึ่งดัมกิร์อุบนิชท์ถือว่าเป็นความจริงหรือสัจภาพสูงสุดก็ยังคงดำรงอยู่ในพระองค์

โดยอ้างเหตุผลว่าถ้าหากไม่มีสัจภาพสูงสุดซึ่งอยู่เหนือพรหมัน เป็นตั้งฐานะรองรับ หรือ เป็นภาวะแห่งความเป็นทั้งหมด โอบล้อมพรหมันอยู่แล้ว เราจะบอกหรือกล่าวถึง ความเป็น เอกัตภาพของพรหมัน และอาดมันได้อย่างไร กล่าวคือ จะแยกได้อย่างไรถึงสถานะภาพของพรหมันและอย่างไร เป็นอาดมัน หากพรหมันและอาดมันนี้ไม่ได้อยู่ในอะไรอีกสักสิ่งหนึ่งซึ่ง เป็นสิ่งที่รวมไว้ทั้งภาวะของความเป็นพรหมันและภาวะของความเป็นอาดมัน และแน่นอนว่าสิ่งนี้เป็นภาวะสูงสุดที่อยู่เหนือพ้นภาวะของความเป็นพรหมันหรืออาดมัน อาจกล่าวได้ว่าการอวตารเป็นพระกฤษณะไม่ใช่การสำแดงให้ปรากฏทั้งหมดทั้งสิ้นของพระเจ้าหรือพระวิษณุ ในขณะที่การอวตารเป็นพระรามของพระนารายณ์นั้น เป็นทั้งหมดของพระนารายณ์หรือ เป็นการเปลี่ยนสถานะจาก เทพเจ้าลงมา เป็นมนุษย์โดยใช้รูปลักษณ์ใหม่ แม้ว่าอาจจะคงคุณสมบัติของความเป็นเทพเจ้าอยู่บ้างก็ตาม อาจจะช่วยให้อ่านใจฐานะหรือภาวะความเป็นพระเจ้าหรือสัจภาพสูงสุดของพระวิษณุได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากว่าจะ เปรียบเทียบไปถึงฐานะของทศกรรฐ์กับทูรโยชน์ กล่าวคือ ทศกรรฐ์เป็นสิ่งหรือตัวตนอิสระไม่ได้ดำรงอยู่ในพระนารายณ์ ในขณะที่ทูรโยชน์มีฐานะเป็นเพียงสิ่งหนึ่งซึ่งดำรงอยู่ในพระวิษณุ ดังนั้นจะเห็นว่า ศักยภาพแห่งความมีอยู่เป็นอยู่ของทศกรรฐ์เท่าเทียมหรือเสมอกับพระราม เราอาจตั้งคำถามได้ว่า ศักยภาพแห่งความมีอยู่เป็นอยู่ของทูรโยชน์นั้น เท่าเทียมหรือเสมอกับของพระกฤษณะหรือไม่ พระกฤษณะคือภาพปรากฏที่เกิดด้วยอำนาจมายาของพระวิษณุ แต่ทูรโยชน์เป็นภาพปรากฏที่เกิดแต่การสำแดงด้วยอำนาจมายาของพระวิษณุเช่นกันหรือไม่ คำถามเหล่านี้จะช่วยให้มองเห็นภาพของพระเจ้าในศิตาได้แจ่มชัดขึ้น

แม้ภาวะหรือสิ่งที่เราเรียกเราเข้าใจว่าเป็นธรรมชาตินี้รวมทั้งกาลเวลาและอวกาศก็เป็นเพียงภาวะที่ดำรงอยู่ในความเป็นพระเจ้า อันเป็นสิ่งที่พอยเยอร์สเตนเรียกว่า สัจภาพสูงสุด กล่าวคือมนุษย์และโลกธาตุทั้งหมดนี้ดำรงอยู่ในเวลาและอวกาศ

ส่วนเวลาและอวกาศก็ยังคงดำรงอยู่ในสัจภาพสูงสุดอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งนอกเหนือไปจากนี้ ก็ไม่มีอะไรอื่นอีก และทั้งนี้ในโลกธาตุในตัวมนุษย์ ในเวลาและอวกาศก็ถูกห่อหุ้มไว้ด้วย พระเจ้า พระเจ้าแผ่นดินปกคลุมและดำรงอยู่ในทุกหนแห่ง หากแต่ว่าโลกธาตุ มนุษย์ เวลา และอวกาศไม่อาจเพียงพอที่จะเรียกได้ว่าเป็นทั้งหมดของพระเจ้า สิ่งเหล่านี้แม้เมื่อรวมกันแล้วก็ยังไม่อาจเรียกว่าเป็นพระเจ้า เราอาจสรุปได้ด้วยคำของฟอยเยอร์สเตนที่กล่าวว่า "พระเจ้า คือสัจภาพสูงสุดเพียงสิ่งเดียวซึ่งนอกไปจากสัจภาพนี้แล้วไม่มีอะไรอื่นอีก พระเจ้าหรือสัจภาพสูงสุดสิ่งเดียวนี้อาจได้รับการเคารพบูชาภายใต้ชื่อต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ก็เพราะความสามารถอันจำกัดของมนุษย์ในอันที่จะเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ ทำให้เขาไม่อาจเข้าใจสรรพสิ่งหรือสัจภาพนี้ได้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมดทั้งสิ้น" (Georg Feuerstein 1974, 78)

อำนาจของพระเจ้าในการตัดสินกรรมดีและกรรมชั่วของมนุษย์

เราได้ทราบกันแล้วว่าสาเหตุของการที่มนุษย์ต้องปฏิบัติใน ยัญ, ทาน, ทบะ หรือ การบูชาพระเจ้า, การให้ทานและการบำเพ็ญเพียรเพื่อฝึกฝนจิตใจ ก็เนื่องจากในทัศนะของคัมภีร์ภควัทศิตานั้น การกระทำดังกล่าวคือถือว่าเป็นการชำระล้างชีวาตมันซึ่งเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ให้มีความบริสุทธิ์อันจะทำให้เป็นคุณสมบัติสำคัญในการเข้าถึงพรหมันและพระเจ้า อันเป็นตัวตนสูงสุดได้ ด้วยเหตุนี้ ยัญ, ทาน, ทบะจึงเป็นการกระทำอันมีผลส่งผลให้บรรลุถึงความหลุดพ้น (โมกษะ) จากโลกได้ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการกระทำซึ่งเป็นกรรมดี และการทำชั่วซึ่งเป็นกรรมชั่วต่างก็อยู่ในสายตาของพระเจ้า

ไม่ว่ามนุษย์จะตั้งเจตนาดีหรือชั่วในการกระทำใดในชีวิตของเขา พระเจ้าก็ย่อมทราบโดยที่ไม่มีใครสามารถหลอกหลวงพระองค์ได้ เนื่องจากพระองค์ทรงเปี่ยมด้วยฤทธิธำนาถ ทรงเป็นเจ้าของแห่งโลกซึ่งทรงเป็นผู้สร้างขึ้น ผู้ดำรงรักษาไว้ และ เป็นผู้ทำลายก็ได้หากประสงค์ จะทำเช่นนั้น ดังนั้นในขั้นสุดท้ายคือเมื่อมนุษย์สิ้นชีวิตแล้ว ชีวาตมันของ เขาก็ยังคงอยู่ มิได้สูญสลายไปกับร่างกาย ชีวาตมันของมนุษย์จะได้รับการตัดสินในกรรมที่เขาได้เคยสร้างสมไว้ โดยพระเจ้าจะทรงตัดสินให้รางวัลหรือลงโทษด้วยพระองค์เองตามทัศนะของศิตา

ในอัยยาศัย ๔ (อักษรพรหมโยค) ซึ่งได้ระบุเกี่ยวกับอำนาจของพระเจ้าที่มีผลต่อชีวาตมันของมนุษย์ ดังนี้

๑. โสลกที่ ๕ "ผู้ใด ในเวลาตาย ระลึกถึงอยู่แต่อาตมาเท่านั้น ละร่างไปแล้ว ผู้นั้นย่อมบรรลภาวะแห่งอาตมา ไม่ต้องสงสัยในข้อนี้"

๒. โสลกที่ ๗ "เพราะฉะนั้นท่านจงระลึกถึงอาตมาในกาลทั้งปวง และจงรบเกิด เมื่อมีใจและปัญญาอันแน่นแฟ้นในอาตมา จักบรรลู่อาตมาแท้ทีเดียว ไม่ต้องสงสัย"

๓. โสลกที่ ๘ "ปารถ ผู้มีใจประกอบด้วยอภยาสโยคะ(สมาธิ) ไม่ประกอบด้วยใจฟุ้งสร้าน ดำเนินกระแสนจิตเป็นลำดับ ย่อมบรรลู่บรรพบุรุษ(อาตม) ซึ่งเป็นทิพย์"

๔. โสลกที่ ๑๐ "ผู้มีใจไม่หวั่นไหว ในเวลาตาย ประกอบด้วยภักดีและกำลังของโยคะ(สมาธิ) ตั้งลมปราณไว้ระหว่างคิ้วโดยชอบ ย่อมบรรลู่บรรพบุรุษอันเป็นทิพย์นั้น"

๕. โสลกที่ ๑๒ "ผู้ใดสำรวมทวาร(ทวารทั้ง ๔ คือ ดวงตา๒, รูจมูก๒, ปาก๑, หู๒, ทวารหนัก๑, และทวารเบา ๑)ทั้งปวงได้แล้ว และกักใจไว้ในดวงทวาร ตั้งลมปราณไว้ที่กระหม่อมของตน ดำรงจิตเป็นสมาธิไว้"

๖. โสลกที่ ๑๓ "เปล่งเสียงโอม ระลึกถึงอาตมาอยู่ ชีวาตมฺนละร่างไปแล้ว ผู้นั้นย่อมบรรลู่บรมคติ"

๗. โสลกที่ ๑๕ "พระมหาดม ผู้บรรลู่ความสำเร็จอันยอดเยี่ยม เข้าถึงอาตมา ย่อมไม่ต้องรับชีวิตใหม่ซึ่ง เป็นแดนทุกข์(ไม่ต้องมาเกิดใหม่) อันเป็นสภาพไม่ยั่งยืน"

๘. โสลกที่ ๒๔ "ผลของบุญใดที่กำหนดไว้ในพระเวทในยัญพิธี ในตะบะกรรม และในทาน ผู้รู้แจ้งผลของบุญทั้งหมดแล้ว ย่อมข้ามพ้นไป และเข้าถึงสถานอันประเสริฐ ซึ่งเป็นอาทิธรรม(พรหม)"

นอกจากนี้ในอรรถายที่ ๔ โสลกที่ ๑๐ ก็ระบุถึงว่าพระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลและสากลจักรวาลไว้ด้วยอำนาจของพระองค์ดังนี้ "ประภคฺติย่อมรังสฤษฏีสากลจักรวาลด้วยความดูแลของอาตมา เกานเคย โลกย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยเหตุนี้" และโสลกที่ ๒๐, ๒๑, ๒๔ ก็แสดงว่าบุคคลที่บูชาฉันถึงพระองค์และทำความดีพระองค์จะทรงให้ไปเกิดในสวรรค์แต่เมื่อสิ้นบุญแล้วก็จะกลับมาเกิดอีกในโลก เพราะมิได้รู้จักพระองค์ด้วยความถ่องแท้ ผู้ที่รู้จักพระองค์อย่างแท้จริง คือ ผู้ที่เข้าใจในหลักฐุ, ปฏิบัติตามหลักกรรมโยคะอย่างสม่ำเสมอ และมีความรักดีอย่างมั่นคงในพระองค์เท่านั้น ดังระบุไว้ดังนี้ "(๒๐) ผู้รู้ไตรเพท คัมภีร์น้ำโสม

ละบาไปได้ บุษบาอาตมาด้วยยัญพิธี ปรารถนาไปสวรรค์ ผู้เหล่านั้นย่อมได้รับสุเรนทรโลก (สวรรค์) อันเป็นบุญและบริโศกโศคะของเทวดาอันเป็นทิพย์ในทิพย์โลก" "(๒๑) พวกเหล่านั้นบริโศกโลกสวรรค์อันไพศาลนั้นแล้ว เมื่อสิ้นบุญ ย่อมกลับมายังโลกมนุษย์อีก ผู้ปฏิบัติตามหลักกรรมในไตรเพท มุ่งต่อ काम ย่อมได้รับการไป ๆ มา ๆ อย่างนี้"

"(๒๔) อาตมาเป็นทั้งผู้บริโศกและเป็นทั้งเจ้าแห่งยัญพิธีทั้งปวง แต่เมื่อไม่รู้จักอาตมาตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เขาจึงยังจุกอยู่(คือต้องเกิด ๆ ตาย ๆ อยู่อีก)"

สำหรับปริศนาเกี่ยวกับอำนาจของพระผู้เป็นเจ้าที่ว่าพระองค์จะทรงตัดสินใจกับกรรมที่บุคคลมีอยู่ได้หรือไม่ เช่น คนทำกรรมชั่วจะทรงให้รางวัลไปเกิดในสวรรค์ได้หรือไม่ ข้อนี้หากพิจารณาจากหลักฐานที่กล่าวไว้เกี่ยวเนื่องด้วยอำนาจของพระองค์ ผู้เขียนเข้าใจว่า หากพระองค์จะทำเช่นนั้นก็ย่อมสามารถจะกระทำได้อย่างแน่นอน เพราะทรงมีอำนาจสูงสุดและเป็นผู้ควบคุมความเป็นไปของชีวิตมันทั้งปวงในจักรวาล แต่พระองค์จะไม่ทรงทำเช่นนั้น เพราะทรงเป็นผู้มีความยุติธรรมและเป็นผู้สร้างกฎแห่งกรรมขึ้นมาควบคุมชีวิตมันทั้งหลาย ดังนั้นพระองค์จะไม่ทำลายกฎแห่งกรรมให้เกิดความเสียหายจากความไม่เป็นระบบระเบียบ กฎแห่งกรรมจึงส่งผลให้บังเกิดตามกรรมที่บุคคลกระทำอย่างมั่นคงไม่แปรผัน กรรมที่บุคคลทำลงไปจึงดำรงความสำคัญอยู่เนื่องด้วยอำนาจของพระเจ้าทรงพิทักษ์ไว้

เนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการบรรยายเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของคัมภีร์ภควัทคีตา และประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ตัดสินนั้นในรายละเอียด บทที่ ๔ อันเป็นบทต่อไปจะได้กล่าวถึงการวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะสำคัญของเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมระหว่างพุทธปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาอาทวนิยมในปรัชญาอินเดียสายนาสติกะ และปรัชญาภควัทคีตาซึ่งมีเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดแบบเทวนิยมในปรัชญาอินเดียสายอัสติกะ โดยจะพิจารณาถึงลักษณะที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันในทางจริยศาสตร์